

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ

Кафедра журналістики

Кваліфікаційна робота магістра

на тему «Українська журналістика в умовах воєнного стану: особливості
висвітлення новин»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0611-ж
спеціальності 061 «Журналістика»
(освітня програма «Журналістика»)

Прошина О. О.

Керівник: доц., к.філол.н.

Усманова О.В.

Рецензент: доц., к.філол.н.

Пирогова К.М.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 061 – «Журналістика»
Освітня програма «Журналістика»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Чернявська Л. В.

«_____» _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Прошиній Олександрі Олексіївні

1. Тема роботи – «Українська журналістика в умовах воєнного стану: особливості висвітлення новин» (Ukrainian journalism in conditions of martial law: the features of news coverage),
керівник роботи – Усманова Олена Вікторівна, к.філол.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ № 743-с від «29» червня 2022 року.
2. Строк подання студентом роботи (проєкту) до 1 грудня 2022 року.
3. Вихідні дані до роботи: праці присвячені розгляду особливостей побудови телевізійного репортажу: В. Здоровега, Г. Назаренко, Т. Рогова, А. Тернова, В. Різун, І. Михайлин, А. Лісневська, Т. Коженівська.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) розкрити теоретичний аспект поняття «новина», визначити її мету та завдання; 2) визначити види та вимоги побудови сучасного телевізійного репортажу; 3) з'ясувати, як змінилися особливості висвітлення новин під час повномасштабного військового вторгнення росії на територію України; 4) проаналізувати телевізійні репортажі українських новинних програм «ТСН» та «ФАКТИ» через призму побудови журналістського матеріалу під час воєнного стану.

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Усманова О. В., доцент	02.07.2022	02.07.2022
1 розділ	Усманова О. В., доцент	22.07.2022	22.07.2022
2 розділ	Усманова О. В., доцент	27.08.2022	27.08.2022
Висновки	Усманова О. В., доцент	28.10.2022	28.10.2022

б. Дата видачі завдання – 05 липня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Скласти графік виконання роботи, визначити мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження	25.06.2022	Виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту	05.07.2022	Виконано
3	Підібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела	10.07.2022	Виконано
4	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину	20.07.2022	Виконано
5	Провести наукове дослідження	26.09.2022	Виконано
6	Написати практичну частину	27.10.2022	Виконано
7	Пройти попередній захист на кафедрі	08.11.2022	Виконано
8	Виправити недоліки, сформулювати висновки, оформити додатки	15.11.2022	Виконано
9	Здати роботу на нормоконтроль, пройти рецензування	04.12.2022	Виконано

Студент

_____ (підпис)

Прошина О. О.
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проєкту)

_____ (підпис)

Усманова О. В.
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

Чабаненко М. В.
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 68 стор., 75 джерел.

Об'єктом дослідження є телевізійні репортажі на телеканалах «1+1» та «ICTV» з 24 лютого по 8 липня 2022 року.

Предметом дослідження є особливості побудови телевізійного репортажу з воєнної тематики.

Метою дослідження є дослідження особливостей висвітлення новин в умовах воєнного стану.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення вивчення присвячені розгляду особливостей побудови телевізійного репортажу (В. Здоровега, Г. Назаренко, Т. Рогова, А. Тернова, В. Різун, І. Михайлин, А. Лісневська, Т. Коженівська та ін.). Документи: Закон України, Кодекс України та рекомендацій комісії з журналістської етики.

Отримані результати: досліджено зміни побудови телевізійного репортажу на військову тематику з початком воєнного вторгнення російською федерацією 2022 року; висвітлено роботу медіа та журналістів а також зміни в ній під час воєнного стану; удосконалено тлумачення поняття «телевізійний військовий репортаж»; проаналізовано роботу журналістів новинних програм українських телеканалів «1+1» та «ICTV» під час воєнного стану; комплексно проаналізовані особливості побудови телевізійного репортажу про війну під час воєнного стану.

Ключові слова: *репортаж, воєнний стан, військовий журналіст, військова журналістика, війна.*

The Master's paper is dedicated to the analysis of Ukrainian journalism under martial law: peculiarities of news coverage

The object of the work is television reports of high-profile events during the

military invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, on the TV channels "1+1" and "ICTV" from February 24, 2022 to July 8, 2022. The subject of the study is the peculiarities of the construction of a television report on military topics.

The main purpose of the article is to study the peculiarities of news coverage in the conditions of martial law. This determined the performance of such tasks as:

- reveal the theoretical aspect of the concept of "news", define its purpose and tasks;
- to determine the types and requirements of building a modern television reportage;
- find out how the peculiarities of news coverage changed during the full-scale military invasion of Russia on the territory of Ukraine;
- to analyze the television reports of the Ukrainian news programs "TSN" and "FACTS" through the prism of the construction of journalistic material during martial law.

The article examines changes in the construction of television reporting on military topics with the beginning of the military invasion by the Russian Federation in 2022. The paper highlights the work and changes in it during the martial law of media journalists. The interpretation of the concept of "television military reportage" has been improved; the work of journalists of news programs of Ukrainian TV channels "1+1" and "ICTV" during martial law is analyzed. In particular, the peculiarities of the construction of a television report about the war during martial law are comprehensively analyzed.

The scientific novelty of the presented study consists in a holistic study of changes in the construction of television reporting on military topics with the beginning of the military invasion by the Russian Federation in 2022.

Key-words: *reporting, martial law, military journalist, military journalism, war.*

ЗМІСТ

Завдання.....	2
Реферат.....	4
Вступ.....	7
Розділ 1. Робота ЗМІ під час воєнного стану: теоретичний аспект	10
1.1 Телевізійний репортаж: особливості написання	10
1.2 Запровадження воєнного стану: «переворот» у роботі ЗМІ.....	17
1.3 Висвітлення воєнних подій: рекомендації для ЗМІ.....	22
Розділ 2. Телерепортажі про події повномасштабного вторгнення росії в Україну: резонансні події.....	33
Висновки.....	58
Список використаних джерел.....	61
Додаток А. Телевізійні репортажі під час воєнного стану.....	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. 24 лютого 2022 рік – ця дата міцно закарбується в історії сучасної та незалежної України. В перші години цього дня російська федерація оголосить проведення «спецоперації» на території сувереної держави та здійснить масові обстріли в українських містах. Таким чином ворог буде намагатися просунути у Херсонській, Донецькій, Луганській, Сумській, Харківській, Запорізькій та Київській областях. Одразу ж після наступу російських загарбників Президент України оголосить про воєнний стан в країні та звернеться до народу. Наступні години цього дня заповнять стрічки соцмереж людей та українських і світових новин з текстом: «Росія розпочала повномасштабну війну проти України».

Українські ЗМІ ще до 24 лютого 2022 року порушують питання про ймовірність початку воєнних дій на території всієї країни. Їхні стрічки новин переповнені інформацією про «тривожну» валізу, поради на випадок вторгнення та думки експертів щодо нападу росії. Але після оголошення «спецоперації» президентом російської федерації, українські ЗМІ об'єднуються та стануть «інформаційними воєнними» проти ворога.

Головним їхнім завданням є швидке інформування громадян щодо військових дій у державі. Крім цього, ЗМІ неофіційно взяли на себе обов'язки щодо роз'яснення українцям про дотримання правил повітряної тривоги, сповіщення про них, а ще й про важливість не розповсюджувати дані, що можуть допомогти росіянам впроваджувати свої війська. Крім цього, вони застосували для людей «навчання» з медіаграмотності, аби ті були уважні при вживанні інформації. Щоденно журналісти спростовують російські фейки та демонструють громадянам, як ті можуть їх виявити самостійно.

Вчилися писати з нуля свої матеріали й співробітники ЗМІ. Через те, що будь-яка інформація може бути використана ворогом для своєї мети, її

необхідно правильно висвітлювати, дотримуватися певних вимог та стандартів.

Мета роботи: дослідити особливості висвітлення новин в умовах воєнного стану.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) розкрити теоретичний аспект поняття «новина», визначити її мету та завдання;
- 2) визначити види та вимоги побудови сучасного телевізійного репортажу;
- 3) з'ясувати, як змінилися особливості висвітлення новин під час повномасштабного військового вторгнення росії на територію України;
- 4) проаналізувати телевізійні репортажі українських новинних програм «ТСН» та «ФАКТИ» через призму побудови журналістського матеріалу під час воєнного стану.

Об'єктом дослідження є телевізійні репортажі під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України на телеканалах «1+1» та «ICTV» з 24 лютого по 8 липня 2022 року.

Предметом дослідження є особливості побудови телевізійного репортажу з воєнної тематики.

У процесі дослідження застосовувалися такі *методи*: аналізу та синтезу у процесі збирання наукових обґрунтувань, узагальнення теоретичного та практичного матеріалу, метод спостереження та контент-аналізу.

Методологічну і теоретичну основу дослідження складають праці В. Здоровеги, Г. Назаренка, Т. Рогової, А. Тернової, В. Різуна, І. Михайлина, А. Лісневської, Т. Коженівської присвячені розгляду особливостей побудови телевізійного репортажу; Кодекс України та рекомендацій комісії з журналістської етики.

Наукова новизна роботи полягає в цілісному дослідженні змін побудови телевізійного репортажу на військову тематику з початком воєнного вторгнення російською федерацією 2022 року.

Вперше:

- у роботі висвітлено роботу та зміни в ній під час воєнного стану у журналістів та медіа;

Удосконалено:

- тлумачення поняття «телевізійний військовий репортаж»;
- проаналізовано роботу журналістів новинних програм українських телеканалів «1+1» та «ICTV» під час воєнного стану;

Набуло подальшого розвитку:

- комплексно проаналізовані особливості побудови телевізійного репортажу про війну під час воєнного стану.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що поглиблює знання про особливості побудови телевізійного репортажу під час воєнного стану. Зокрема, наголошено і про специфіку роботи медійників під час війни.

Практичне значення роботи матеріали магістерської роботи можуть бути використані під час подальших наукових розробок, під час написання курсових або дипломних робіт студентами факультету журналістики.

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, 1 додатку. Обсяг основної роботи – 50 сторінок. Список використаної літератури включає 73 найменування (викладених на 3 сторінках).

РОЗДІЛ 1

РОБОТА ЗМІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕРЕОТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1 Телевізійний репортаж: особливості написання

У 21 столітті сучасна людина щодня знаходиться в інформаційному просторі. Отримує інформацію вона не лише через спілкування з оточуючими, за допомогою новин. Дослідниця Т. Рогова зазначає: «Новина – фрагментовані повідомлення, які подаються у вигляді окремих публікацій чи частин загального блоку стрічки новин» [56]. Як відомо, будь-яка новина має інформаційний привід. Т. Рогова зазначає: «Між собою вони можуть відрізнитися масштабністю (регіональні, загальнодержавні, світові), типом (природні чи створені людиною), видом (ті, що вперше мають місце, є продовженням вже події, про яку відомо раніше), емоційною реакцією, яку викликають (позитивні, негативні чи нейтральні)» [56].

Аби новина була цікава для споживача, вона мусить мати громадський інтерес. Так дослідник С. Квіт вказує: «Журналіст обов'язково має враховувати такі аспекти новин, як:

1. тема, наскільки цікавою вона буде;
2. подія (джерело, загальна поінформованість, свіжість);
3. аудиторія, на яку розрахована та чи інша інформація;
4. контекст (ситуація у тому регіоні, де розповсюджується певне видання,

що зумовлює неоднакове ставлення до різних подій)» [30, с. 95].

Саме робота ЗМІ направлена на те, аби занурити споживача в цей інформпотік. Отримати «їжу для розмишлення» людина може на різних платформах: газети, телебачення, радіо та інтернет. Кожен з них має свої переваги. Телебачення до сьогодні продовжує бути актуальним. Воно не поступається радіо, пресі та навіть інтернету, при цьому маючи чимало

переваг. Так до споживача інформація, через журналістські твори, поступає і вербально, і невербально. Тобто глядач чує та бачить певну картину. Завдяки цьому у споживача інформації створюється так званий «ефект присутності». Це надає враження, нібито матеріал адресований особисто глядачеві.

Дослідник Г. Назаренко наголошує: «Журналістські твори так само, як і твори літературні, мистецькі, існують у певних більш-менш усталених формах, які сформувались історично, були вироблені багаторічною практикою діяльності засобів масової інформації» [47, с. 4]. Саме ці форми і називають «жанрами». А ось що таке жанр з'ясуємо за допомогою думок різних дослідників.

Г. Назаренко пояснює це так: «Жанр [фр. "genre", від лат. "genus (generis) " – рід, вид] – тип, рід твору, який відзначається особливими, тільки йому властивими рисами й ознаками щодо композиції, структури, образних засобів і творчих прийомів, мови і стилю викладу» [47, с. 4].

Власну класифікацію виділяє і дослідник Р. Борецький: «У журналістиці під жанром розуміють усталений тип твору, який склався історично і відзначається особливим способом освоєння життєвого матеріалу, характеризується чіткими ознаками структури» [1, с. 6].

С. Корконосенко підкреслює, що: «У сучасному журналістикознавстві жанр визначають як відносно стійку структурнозмістовну організацію тексту, зумовлену своєрідним віддзеркаленням дійсності й характером ставлення до неї творця» [9, с. 138]. Як бачимо, більшість визначень тотожні та мають спільні риси ознак жанру.

В. Здоровега зазначає, що існують критерії поділу журналістських творів на жанри. Перший з яких вважається об'єкт відображення, а саме «конкретний життєвий матеріал, який лягає в основу журналістського твору» [22, с. 144], бо об'єкт як зазначається «проситься у відповідний жанр і почуває себе там найліпше» [22, с. 144]. До другого критерію В. Здоровега відносить призначення виступу, а до третього – масштаб охоплення дійсності й узагальнення, бо цей критерій дає змогу не лише розрізнити матеріали

інформаційно-описові й аналітичні, а й розмежовувати різновиди в групах жанрів [22, с. 145]. До четвертого критерію розмежування жанрів він відносить особливості літературно-стилістичних засобів вираження задуму: «Надмірна суб'єктивність бачення, метафоричність викладу, природна у жанрах художньо-публіцистичних, може бути не тільки зайвою, але й протипоказаною в офіційному повідомленні» [22, с. 146]. Тож В. Здоровега виділяє три групи жанрів журналістських творів: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні.

Детальніше розглянемо один із різновидів інформаційного жанру на телебаченні – репортаж. Дослідник Г. Назаренко вважає, що: «Репортаж [франц. *reportage* – "пишу про те, що бачу" від лат. *reporto* – "несу назад, передаю, повідомляю"] – інформаційний жанр журналістики, розповідь кореспондента з місця події в пресі, по радіо, телебаченню, в Інтернеті» [47, с. 12].

О. Максим`як відзначає, що: «Репортаж – найемоційніший журналістський жанр. Висвітлюючи події, репортер створює "ефект присутності" аудиторії і дає читачеві змогу зазирнути за межі сухих фактів. Незважаючи на те, що термін "репортаж" з'явився у середині XIX ст., знадобилися десятки років, аби він набув якостей самостійного жанру. У репортажі на перший план виходить особистісне сприйняття події. Цей жанр повсякчас розвивається, тому дедалі частіше його ділять на різні види» [40]. До мети репортажу можна віднести те, що через цей жанр автор хоче донести враження від події так, щоб читач/слухач/глядач міг відчувти те, що відчув сам журналіст.

Створюється репортаж у кілька етапів. А саме тема, пошук інформації для матеріалу, структуризація відповідно до жанру. В. Михайленко зауважує: «Основне завдання журналіста – створення цілісного враження про епізод життя. Журналістський репортаж, окрім вихідної вимоги фіксації безпосередніх спостережень очевидця або учасника події, вимагає структурної чіткості й цілісності підсумків спостереження. Жанр репортажу

вимагає досить жорсткого фокусування уваги спостерігача, майстерного відбору й взаємного підпорядкування деталей спостереження з одночасною передачею відчуттів й асоціацій автора-спостерігача. У такому поєднанні досить суперечливих вимог і полягають складнощі та специфіка репортажу» [42, с. 109]. Тобто, не тільки потрібно звертати увагу на «ефект присутності», але й на те, що в цьому творі потрібні чіткі підсумки та відповідність вимог до журналістського тексту.

Репортаж за видом поділяють на:

- Подієвий

«Подієвий репортаж – пов'язаний з певною подією, запланованою або спонтанною. Репортер на знімальному майданчику йде за подією, фіксує та аналізує її перебіг. Як правило, це оперативні, а буває ще й екстремальні новини. У подієвому репортажі журналіста цікавить не тільки те, що сталося, але й об'єкти і суб'єкти цієї події. Відображення всього цього репортером і відтворення технічними засобами телебачення надають глядачеві можливість нібито самому спостерігати за дією, це називають "ефектом присутності"» – вважає А. Лісневська та Т. Коженівська [38, с. 12].

Але В. Здоровега вважає, що: «Широкий діапазон різновидів репортажу прийнято поділяти на подієві. Подієвий репортаж пишуть на суспільно важливі події. До основних ознак подієвого репортажу можна віднести оперативність і актуальність» [22, с. 174]. Можна зробити висновок, що подієвий репортаж формується на певній події, яка має вагоме значення для читача/слухача/глядача. Робота журналіста полягає у тому, щоб зі всіх сторін розповісти про ситуацію й створити для аудиторії, так званий «ефект присутності».

- Тематичний

«Тематичний репортаж – поглиблене вивчення теми оперативного сюжету або висвітлення відомої теми, яка набула нової актуальності у зв'язку з новими обставинами або подіями» – зазначають А. Лісневська та Т. Коженівська [38, с. 12]. Журналіст у тематичному репортажі, має обрати

цікаву тему та знайти об'єкта, який стане учасником цієї події, або вже є ним. Такий репортаж вимагає написання сценарію. Роль журналіста у цьому є те, що йому потрібно надати зібраній інформації захопливу форму.

- Художній

«Художній репортаж – авторська розповідь про події мистецького, культурного або літературного життя; має певні ознаки нарису в зображальному матеріалі та закадровому тексті» [38, с. 12]. Для нього важливо аби там містилось емоції автора, може містити в собі описи та характеристики місць та персонажів.

- Проблемний

«Проблемний репортаж – висвітлення події через проблему, яка виникла завдяки чи в наслідок події, такий репортаж наближений до аналітичних жанрів тележурналістики, тому що показує причини і наслідки події, встановлює зв'язок між ними, передбачає журналістський аналіз усіх цих компонентів» [38, с. 12]. Цей репортаж має значну перевагу над іншими, так як цікавість аудиторії збільшується в рази. Цей вид зосереджує свою увагу не тільки звичайних читачів/слухачів/глядачів, але й офіційних осіб. Такий репортаж висвітлює проблему з усіх сторін для створення повної картини ситуації, для того, щоб аудиторія змогла проаналізувати усе.

- Спеціальний

«Спеціальний репортаж – відгук на значущу подію будь-якої сфери суспільного життя, потребує від репортера публіцистичного підходу, має дещо більший хронометраж, ніж двохвилинний новинний сюжет, часто виноситься за рамки випуску новин і демонструється в ефірі одразу після закінчення новинної програми, а в інформаційному випуску надається анонс цього спец репортажу» [38, с. 12]. Для спеціального репортажу важливо розуміти те, про що ти говориш. А ще головне відповісти на питання «чому?» та «навіщо?».

Дослідниці А. Лісневська та Т. Коженівська зазначають: «Набір структурних елементів телерепортажу складається з компонентів, кожен з

яких в одному сюжеті може повторюватися кілька разів: закадрові авторські тексти, зображення, яке супроводжує ці тексти, синхрони (тексти людей в кадрі), стендапи (синхрони репортера), титри (текстові або цифрові дані), субтитри (текстове представлення того, хто мовить в кадрі)» [38, с. 17].

До речі, наявність стендапу у репортажі – це майже завжди коректно та необхідно. Бо наявність журналіста на місці події надає глядачу так званий «ефект присутності». Про це також наголошує і А. Тернова: «Поява журналіста у кадрі – це не просто демонстрація себе, необхідно повідомляти найважливішу інформацію. Стенд-апом є поява журналіста у кадрі, в якому зазвичай на задньому плані відбувається подія... Варто пам'ятати, що його завданням є «дати зрозуміти глядачеві, що репортер знаходиться на місці події де, як вважається, інформації більше, ніж в ньюзрумі» [66].

Використання стендапу в матеріалі мусить бути обіграний та доречним. Про це зазначає й дослідниця Т. Рогова. А саме: «Надзвичайна подія: журналіст демонструє присутність. В деяких випадках журналіст-актор, перевтілюється. Будь-який рух має бути виправданий. Звідки й куди йдеш і чому» [56]. А дослідниця А. Тернова виділяє такі обставини, що є найбільш доречними для використання стендапу:

1) кореспондент або редакція в цілому мають власну точку зору на події або якусь особливу інформацію, однак відсутній відеоряд для того, щоб її проілюструвати;

2) якщо необхідно пов'язати між собою епізоди, місця подій тощо;

3) для викладу контексту події, її передісторії. Навіть за наявності відповідного матеріалу, пряме звернення до глядача іноді буває більш ефектним

4) стенд-ап незамінний для того, щоб проаналізувати ситуацію або висловити свій редакційний, кореспондентський) прогноз щодо майбутнього розвитку подій;

5) для опису сторонніх, а може бути, і власних відчуттів або емоцій;

6) для опису масштабу і важливості події, уточнити часові рамки;

- 7) для наочної демонстрації якої-небудь дії;
- 8) якщо журналіст сам є частиною історії, про яку розповідає;
- 9) коли бракує відео «перекрити» закадровий текст [67].

Зазвичай стендап журналісти задіюють у телевізійному репортажі. Це додає матеріалові насиченості, а ще створює для глядача так званий «ефект присутності». Дослідники зауважують, що не завжди стендап є доречним для використання. Є декілька чинників, які варто враховувати. Наприклад, дослідниця О. Кашпор переконана, не доречним буде:

- коли журналіст не був на місці події, про яку розповідає;
- коли єдине можливе тло для стенд-апу є відверто невдалим: «розмитий задник» чи парк біля телецентру;
- коли репортеру насправді нема чого сказати, коли журналіст погано зовнішньо виглядає [29].

Стендап – це так званий монолог журналіста. Зазвичай в ньому йдеться коротка та важлива інформація для глядача. Існує 3 види стендапа. Вони поділяються на:

1) стендап-свідчення. Він увиразнює місце події та підкреслює безпосереднє перебування репортера тут, тобто підсилює ефект присутності. Крім того, журналіст може бути як демонстратор, експерт та ін.

2) стендап-неминучість. Застосовують тоді, коли іншого способу розповісти про подію в репортера немає. Наприклад, коли з об'єктивних причин він не може потрапити на місце форс-мажорної події. За таких умов йому краще безпосередньо переповісти, що відбувається за кадром.

3) стендап-коментар. Дозволяє підкреслити особливий нюанс теми, зробити перехідний «місток» між кількома сюжетними лініями чи різними аспектами теми. У фіналі репортажу такий стендап може бути і як своєрідна візуальна «візитівка» журналіста [46].

Стендап може як і розпочинати, як і завершувати телевізійний репортаж. Проте, бувають і випадки, коли його журналіст додає у середину матеріалу. Німецькі дослідники зазначають: «Це доцільно робити в тому разі,

коли репортер, говорячи на камеру, хоче зробити перехід до нового змістовного аспекту або до іншого місця дії. У такому разі, крім транспортування змістовних аспектів, стендап виступає також модераційним переходом у межах одного сюжету. Стендап завжди знімають на місці події. Йдеться про документування присутності телеканалу. Але бути «в гущі» не означає, що репортер так занурюється в дію, що глядач уже перестає розпізнавати і сприймати його як об'єктивного кореспондента» [46].

Попри це журналіст також пише і студію для ведучої, або ще називають «лід», де повинен бути анонс матеріалу. Композиція репортажу повинна бути така: експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, перипетії, розв'язка.

Отже, новина, яку отримує споживач проходить так званий «міст» від джерела інформації. У ролі «моста» виступають журналісти. Вони збирають інформацію та обробляють її. Вже структуризований матеріал, який пройшов усі етапи підготовки та написання, надають споживачу. Дотримуючись жанрового поняття, журналістський матеріал буде якісним та цікавим для глядача.

1.2 Запровадження воєнного стану: «переворот» у роботі ЗМІ

Ранок 24 лютого 2022 року для української держави стане переломним моментом у історії, а у громадян – в їхньому житті. Незадовго до 5-ої ранку президент російської федерації володимир путін оголошує у своєму відеозверненні про початок «спеціальної воєнної операції» на території України. Він повідомив: «росія не може відчувати себе в безпеці, розвиватися, існувати з постійною загрозою території сучасної України. Обставини вимагають від нас рішучих та негайних дій... Мною прийнято рішення про проведення спеціальної військової операції. Її мета – захист людей, які протягом 8 років піддаються знущанням, геноциду з боку київського режиму. І для цього ми прагнемо демілітаризації та денацифікації України. росія не може відчувати себе в безпеці, розвиватися, існувати з

постійною загрозою території сучасної України. Обставини вимагають від нас рішучих та негайних дій... Мною прийнято рішення про проведення спеціальної військової операції. Її мета – захист людей, які протягом 8 років піддаються знущанням, геноциду з боку київського режиму. І для цього ми прагнемо демілітаризації та денацифікації України» [37]. Проте воєнне вторгнення розпочалося ще раніше. Так о 3:40 ранку російська танкова колона вдерлася в Україну на територію Луганської області [27]. А вже за кілька хвилин після оголошення війни росія запустила крилаті та балістичні ракети по аеродромах, військових штабах і складах. Близько о 06:30 російські війська вдерлися в Україну сухопутним шляхом поблизу міста Харкова [50]. Через годину ВВС з посиланням на інші джерела повідомило, що російські війська увійшли в Україну також із території Білорусі [1]. На своїх офіційних сторінках українські прикордонні сили повідомили про атаки і на об'єкти в Луганську, Сумах, Харкові, Чернігові та Житомирі, а також наступ з боку окупованого Криму.

Близько о 7 ранку Президент України Володимир Зеленський запроваджує в усій державі воєнний стан. Згідно з Законом України: «Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [22]. На початку війни його вели строком на 30 днів і згодом подовжили. Причиною цьому стало вторгнення російськими військами на територію українських міст та їхній обстріл.

Рішення про ведення воєнного стану В. Зеленський опублікував на своїх офіційних сторінках у соцмережах. Він зазначив: «Президент В. Путін оголосив проведення спеціальної військової операції на Донбасі. Росія здійснила удари по нашій військовій інфраструктурі та по нашим прикордонникам, прикордонним загонам. У багатьох містах України були чутні вибухи. Ми вводимо воєнний стан на всій території нашої держави» [24]. Ці слова сколихнули український народ. Люди масово розпочали збирати речі та виїжджати у безпечні місця, не розуміючи що необхідно очікувати від подальшого. Згідно до затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні в пункті під № 2 зазначив: «Цей Закон негайно оголошується через засоби масової інформації та набирає чинності з дня його опублікування» [21]. Тож надалі українські ЗМІ стали тим самим «мостом» який не лише мусить донести інформацію з точки А до точки Б, але й переструктуризувати її, аби не було паніки. На цьому наголошує й Комісія з журналістської етики: «Важливу роль у спротиві ворогу відіграє своєчасне, достовірне та незаангажоване інформування громадян та світу про перебіг війни» [55].

А ось Патрік Пенінкс, голова Департаменту інформаційного суспільства Ради Європи зазначив наступне: «Робота вільних, незалежних, професійних і неупереджених ЗМІ є життєво важливою під час війни та конфліктів і може сприяти захисту цивільних осіб, а також привертати увагу міжнародної спільноти до військових злочинів і грубих порушень прав людини» [51]. Так з початком воєнного вторгнення журналістам довелося передивитися напрямок власних публікацій, адже будь-яка інформація може бути використана ворогом проти нашої країни. Цю думку підтверджує і Патрік Пенінкс: «З лютого 2022 року державні органи, журналісти і медіаорганізації в регіоні стикаються з новими викликами та пришвидшенням наявних, зокрема протидією дезінформації, боротьбою зі збільшеною та неконтрольованою мовою ворожнечі, безпекою журналістів,

розширенням обмежень та поширенням пропаганди, а також висвітленням і створенням репортажів про війну» [51].

Крім цього серед ЗМІ постало питання щодо етичних рамок їхніх новин. З початком війни кожна людина отримує стрес, зазначають психологи. І навіть фахівці своєї справи можуть не усвідомлюючи порушувати етичні правила. Зокрема, це стосується мови ворожнечі. ОБСЄ трактує цей термін як «різноманітні види висловлювань, засновані на ворожнечі, що демонструють чи розпалюють ворожнечу по відношенню до групи осіб (чи окремої особи з причини її приналежності до групи)» [26]. Комітет міністрів Ради Європи надає інше визначення: «Під терміном «мова ворожнечі» слід розуміти всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, що за своїм походженням належать до іммігрантів» [2]. У цьому сенсі поняття «мова ворожнечі» поширюється на всі висловлювання, спрямовані проти однієї особи або визначеної групи осіб.

Експерти наголошують, що війна йде не лише на землях, але й в інформаційному просторі. І. Сєдова, дослідниця Кримської правозахисної групи рекомендує так боротися із мовою ворожнечі:

1. «Регулярно проводити моніторинги поширення ненависницького контенту в російськомовному та україномовному сегменті інтернету.
2. Шукати першоджерела ненависті та вивчати масштаби й наслідки впливу на свідомість людей.
3. Розробити й ухвалити законодавство з протидії закликам до насильства та дегуманізації груп людей за будь-якою ознакою. Законодавство має відповідати міжнародним стандартам у сфері свободи вираження поглядів.

4. Випадки закликів до фізичного знищення груп людей за будь-якою ознакою ретельно розслідувати та притягати винних до відповідальності.

5. Тиснути на власників соцмереж, щоб робили виявлення випадків такого розпалювання ворожнечі ефективнішим.

6. Залучити експертів для розроблення та тренування штучного інтелекту, який зможе ефективно шукати в онлайні заклики до насильства та дегуманізації.

7. Громадянському суспільству регулярно робити незалежні від влади моніторинги з пошуку всіх видів розпалювання ненависті й висловлювати публічний осуд авторам цих висловлювань.

8. Підсилювати медіаграмотність населення, зокрема в частині розпізнавання мови ворожнечі, і вчити не довіряти сумнівним хейтерським джерелам інформації» [57].

До речі, одним із завданням журналістів стали уроки з медіа грамотності. Важливо аби люди могли самостійно фільтрувати потік інформації, яку вони щоденно отримують. Це посприє зменшенню довіри до фейків та їхнього розповсюдження.

Після початку подій наприкінці лютого 2022 року журналісти взяли на себе й «обов'язки» бути інформаційними розвідниками. Здійснюючі власні журналістські розслідування вони допомагають армії зі знищенням ворога. До цього підключився й український народ. Як зазначають експерти: «Успішність ворожих воєнних операцій та збройних ударів (у тому числі авіанальотів, артилерійських та ракетних обстрілів) значною мірою залежить від військової розвідки місцевості. Тобто від отримання точної, достовірної та об'єктивної інформації про ситуацію в конкретних місцях, аби прив'язати отримані факти до конкретних координат. Оптимальним способом отримання інформації є візуальне спостереження. Однак для цього потрібен великий людський ресурс...» [25]. Тож утворився так званий ланцюг: громадянин – журналіст – військовий. Через ЗМІ українці надають

інформацію щодо знаходження російських військ, їхніх угруповувань, ситуації на окупованих територіях. Журналісти у свою чергу надають її військовим. Таким чином, це знешкоджує ворога та приближує ЗСУ та добровольців до перемоги.

Тож початок повномасштабного вторгнення на територію України дійсно вплинув та утворив «переворот» у роботі ЗМІ. Тепер їхні представники роблять акцент не лише на оперативній інформації, але і на її наповненні, аби вона не сприяла регулюванню вогню ворога та його просування по території України. А також медіа, стало більше піклуватися про достовірне формування та медіаграмотність українців.

1.3 Висвітлення воєнних подій: рекомендації для ЗМІ

Перші вказівки для українських журналістів про публікацію новин стосовно воєнних дій в державі надав головнокомандувач Збройних сил України Валерій Залужний. У тексті зазначив про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану. Наказ виданий 3 березня 2022 року та доповнений після наказу 12 липня. У ньому є алгоритм взаємодії з медіа для військових та перелік інформації, яку не можна розголошувати. Він складається з 17 пунктів:

1. «Найменування військових частин (підрозділів) та інших військових об'єктів в районах виконання бойових (спеціальних) завдань, географічні координати місць їх розташування.

2. Чисельність особового складу військових частин (підрозділів).

3. Кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання.

4. Описи, зображення та умовні позначки, які ідентифікують або можуть ідентифікувати об'єкти.

5. Інформація щодо операцій (бойових дій), які проводяться або плануються.

6. Інформація щодо системи охорони та оборони військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються (крім тих, які видимі або очевидно виражені).

7. Порядок залучення сил та засобів до виконання бойових (спеціальних) завдань.

8. Інформація про збір розвідувальних даних (способи, методи, сили та засоби, що залучаються).

9. Інформація про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху).

10. Інформація про військові частини (підрозділи), форми, методи, тактику їх дій та способи застосування за призначенням.

11. Інформація про проведення унікальних операцій із зазначенням прийомів та способів, що використовувались.

12. Інформація про ефективність сил і засобів радіо-електронної боротьби противника.

13. Інформація про відкладені або скасовані операції.

14. Інформація про зниклий або збитий літак, літальний апарат, зникле судно та пошуково-рятувальні операції, які плануються або проводяться.

15. Інформація про планування та проведення заходів забезпечення безпеки застосування військ (дезінформація, імітація, демонстративні дії, маскування, протидія технічним розвідкам та захист інформації).

16. Відомості про проведені інформаційно-психологічні операції, ті, що проводяться, а також плануються.

17. Інформація, яка має на меті пропаганду або виправдання широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України» [46].

Також додатками до наказу є порядок акредитації представників ЗМІ та правила роботи медійників у зоні бойових дій. Зокрема, зазначено про

перевірку журналістів, визначення їхнього маршрута, пересування територією військових об'єктів, обранні місць які можна фіксувати на фото та відео, інструктаж представників ЗМІ. Це потрібно не лише аби представники медіа випадково не висвітлили інформацію, яка допоможе ворогу, але й для їхньої безпеки. На сайті Інституту масової інформації повідомили: «За дев'ять місяців повномасштабної війни росія вчинила 462 злочини проти журналістів та медіа в Україні» [32]. Це стосується як і знищення самих медіа, так й вбивства їхніх співробітників. Так за даними Інституту масової комунікації загалом загинуло 42 журналіста. Під час редакційного завдання – 8 осіб. 20 медійників було захоплено або викрадено. 14 журналістів – зникли. І ще 14 представників ЗМІ було поранено [33].

Крім цього у наказі є й пункт про супроводження медійників військовими та щодо їхньої додаткової роботи. Там зазначено: «Переглянути фото- та відеоматеріали для перевірки на предмет наявності відомостей, які становлять державну таємницю, службову або конфіденційну інформацію, а також інформацію, інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України та інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану, поставити під загрозу життя та здоров'я військовослужбовців та безпосередньо представників засобів масової інформації» [46].

Вся зібрана інформація і самими журналістами мусить бути подана з обережністю. Не можна називати точні адреси та впізнавані описи об'єктів, в яких влучили або промахнулися ракети. За допомогою такої інформації російські війська будуть коригувати вогонь. Також забороняється публічно викладати військові об'єкти, госпіталі, місця знаходження зброї, військової техніки, особового складу, тощо. Як зазначають Генеральному штабі ЗСУ: «... в десятки разів збільшується ймовірність знищення об'єкта ворогом» [9]. Також у публікації наголошено й про заборону публічно говорити чи писати

про те, що Україна веде перемовини про постачання військової техніки, зброї, амуніції для ЗСУ. Журналістам нагадують про заборону фактчекінгу заяв та публікацій силових відомств та спецслужб. Сам фактчекінг – процес дослідження наявних фактів і даних для з'ясування їхньої повноти, достовірності та істинності [48]. Під час війни така перевірка офіційних джерел буде зайвою. Про це наголошує і заступниця міністра оборони України Ганна Маляр: «Під час війни не потрібно проводити фактчекінг офіційних джерел. Новини теж виконують оборонну задачу. Позиція інформування – не першочергова. На першому місці – збереження держави, збереження державності, відсіч ворога, – наголошує заступниця міністра. Перед тим, як інформація з'являється на офіційних сторінках, вона проходить кілька внутрішніх фільтрів, тому може передаватися повільніше, але це виправдана затримка. Ключова перевага названих структур тому, що вони подають перевірену інформацію» [66]. Також не треба публічно та непублічно сумніватися у рішеннях та поінформованості ЗСУ. Усі ці фактори ворог використовує задля своєї перемоги.

Проте, є допустимим надавати інформацію українцям, де окупанти завдають руйнувань важливих об'єктів цивільної інфраструктури. До них входять лікарні, школи, телевежі, дитячі садки, пологові будинки тощо. Комісія з журналістської етики зазначає: «Така інформація є надзвичайно важливим доказом злочинів Росії проти України. Також такі інформаційні повідомлення будуть потрібні для майбутнього процесу над РФ в Міжнародному кримінальному суді в Гаазі» [51].

Але не лише текст мусить перевірятися на факти наявності важливої інформації, що може бути використана ворогом. Необхідно й пильно продивитися відзнятий журналістом матеріал. При монтажі, наприклад, звертати увагу на відзняті кадри. А саме:

1. «Варто показувати лише крупний план руйнувань чи уламків, де не видно географічних подробиць. Наприклад, це може бути

зображення уламків чи воронки, за яким неможливо встановити, де точно воно було зроблене.

2. Варто показувати лише ті ракурси, де видно, що все зруйновано, аби ворог не прилітав добивати, і ви не стали випадковими коригувальниками вогню.
3. Якщо ви використовуєте контент із мережі, то обов'язково перевірте достовірність джерела та переконайтесь що фото і відео взяті саме із того місця, про яке йдеться» [51].

Проте навіть якщо зібрана інформація щодо роботи ЗСУ не буде використана ворогом, він може звернути власну увагу й на морально-психологічні вразливість людей. За думкою медіаексперта та експертника міністра інформполітики України (2017-2019 рр.) Д. Золотухіна вона може вплинути на спеціальні інформаційні акції та посприяти на шкоду нашій армії. Він зазначив: «Серед інформації, яку шукають у такий спосіб, найважливіші:

1. Прив'язка будь-яких об'єктів до місцевості;
2. Успішність повітряних чи артилерійських ударів;
3. Результати ударів та стан інфраструктури (aftermath);
4. Емоційні вислови людей, що потрапляють на камеру;
5. Люди, яких можна ідентифікувати» [25].

Важливою частиною журналістського матеріалу є також коментарі людей. Це можуть бути як і звичайні люди, так і військовослужбовці та повноважені особи. Теми збору інформації змінюються із інформприводом. Це може бути й розповідь про шлях до лав Збройних сил України одного із солдатів. Наприклад, якщо це репортаж і дія розпочинається з героя матеріалу. Або розповідь мирного жителя про ракетні удари поблизу його будинку. Під час опитування у будь-якій з наданих ситуацій треба враховувати певні критерії. По-перше, це метод діалогу. По-друге, як постфактом журналіст напише та обробить отриману інформацію.

Інтерв'ю – це спосіб отримання інформації журналістом у співбесідника, яку потім він може використовувати для власного телевізійного репортажу, як синхрон. Німецькі дослідники зазначають: «Інтерв'ю завжди спрямоване на суть справи. Це не невимушена бесіда, і не розмова. Мета інтерв'ю в телесюжетах — отримати конкретні висловлювання. Це можуть бути заяви про конкретні факти, але також думки чи особиста інформація. Важливо, що особа, яка їх виголошує, значно збільшує достовірність та значення висловлювань. Інтерв'юер від імені аудиторії ставить короткі та точні питання. Справжній адресат відповідей — це аудиторія. Важливо, щоб репортер підготувався до інтерв'ю з відповідною ретельністю. Що більше він знає про фактичні обставини, щодо яких проводить інтерв'ю, то краще і цілеспрямованіше він може ставити свої запитання. Тільки тоді журналіст зможе відреагувати на ухильні чи недостовірні відповіді» [46].

Спочатку пропонуємо з'ясувати написання журналістом матеріалу щодо військових. Перш ніж розпочати збір інформації, необхідно налагодити з військовим контакт. Військовий психолог Олег Покальчук рекомендує це зробити так: «Правило 3-х «так». Поставте питання, на яке людина точно відповідь “Так”. Щоб вона підтвердила свою згоду спілкуватися з вами. По-друге, попросіть щось просте, що людина може зробити фізично – “Можете подати цю пляшку води”? По-третє, використовуйте короткі та чіткі фрази, уникайте довгих плутаних фраз. Військовослужбовець звик до чіткості формулювань» [11].

Далі вже можна домовитися із захисником про формат розмови. Тобто, наголосити на темі та проблемі чому коментар цієї людини вам необхідний для матеріалу. Надалі розглянути питання, які можуть бути використані під час діалогу та визначити питання-табу. Конкретно виділити інформацію, яку в матеріалі не слід вказувати журналісту. Як зазначають експерти, зазвичай це: «зміна імен військових, приховування їхньої зовнішності, справжнього

голосу. Також інформація щодо рідних та місця їхнього народження. Усе це можна вказувати лише за згодою військового» [9].

Іноді військові, що не мають досвіду в інтерв'ю через хвилювання або інші подразники, можуть надати важливу інформацію, яку не мають право розголошувати. Тож необхідно бути обережними та ставитися до публікацій телевізійного репортажу. Крім цього журналіст Анатолій Шара радить перевіряти інформацію, яку надають військові. На власному досвіді запитував 10 захисників про одну і ту саму подію й каже: «Військові можуть перебільшувати власний героїзм, про це важливо пам'ятати. Треба розуміти, що погляди людей на ту ж саму подію можуть відрізнятись, тому варто дізнатися про неї якомога більше з різних джерел» [9]. Таким чином матеріал буде стовідсотково базуватися на достовірній інформації. А також можна конкретно відобразити картину дійсності для читача/глядача/слухача.

Авторки видавничого проекту про військових під назвою «Воїни світла...» виділили кілька порад щодо спілкування із захисниками. Найголовніше з них під час розмови пам'ятати:

1. Цінують те, що оповідач довірився саме вам;
2. Перепитуйте чи можна публікувати те, що вам розповіли, а ще краще порадьтеся з військовим консультантом, який зможе підказати, що не варто публікувати;
3. Завжди уточнюйте імена людей, про яких говорить оповідач і чи можна їх згадувати;
4. Попросіть ілюстративний матеріал, який допоможе краще розповісти історію;
5. Будьте готовими до певного упередженого ставлення. Не всі військові позитивно ставляться до журналістів, бо вже могли попектись на недобросовісній роботі;
6. Не бійтесь робити перерви в спілкуванні з військовими, не соромтесь попросити про це. Адже тема війни складна й абстрагуватись від

неї під час розмови буває просто неможливо, якими б досвідченими в цій сфері ви не були;

7. Не бійтесь жартувати з військовими – у них чудове почуття гумору, бо саме він рятує їх від того всього жаху, який вони проживають [12].

І звісно, журналісти іноді виступають у співрозмові як психологи. Треба навчитися розуміти людину та знати у який час буде правильно поставити конкретне запитання.

Є у журналістському доробку й матеріали щодо загибелі українських військових на службі. Тут також експерти та військові журналісти надають поради:

1. Не варто поспішати бути першими.
2. Не подавати інформації, не перевіривши, навіть якщо про загибель людини написали рідні і знайомі.
3. Кажуть чекати – чекайте.
4. Не повідомляти точної інформації про місце, де це сталося (взагалі менше подробиць, корисних для ворога).
5. Без натуралістичних фото, навіть якщо вони є.
6. Дізнатися та розказати хоч щось про загиблого як людину [8].

Якщо матеріал базується на інформаційному приводі похорон захисника, то військові журналісти рекомендують розпитувати про загиблого не в його близьких. Це можуть бути колеги, побратими або знайомі. Вони зможуть чітко надати інформацію.

Бути пильними в написанні телевізійного репортажу мусять й щодо українських полонених. На цьому наголошують як представники Збройних сил України, так і досвідчені воєнні журналісти. Бо від подачі матеріалу залежить не лише вирішення владою проблеми, але й життя самого полоненого. Тож експерти виділяють такі критерії:

1. «Не повідомляти, що людина в полоні, до офіційного підтвердження – навіть якщо бачимо відеодокази.

2. У жодному разі не вказувати, у якій саме частині служив і де потрапив у полон.
3. Запитати в рідних і близьких, чи потрібен розголос, чи краще помовчати.
4. Ніколи не поширювати й не переказувати відео, які полонений записав під тиском росіян.
5. Подумати, перш ніж апелювати до української влади щодо звільнення українських полонених.
6. Не повідомляти, що людина у списках на обмін або що її обміняли, доки вона сама не підтвердить, що вже вдома.
7. Не поспішайте з пропозиціями про інтерв'ю – людині після полону потрібен час на реабілітацію» [8].

Також є й правила роботи журналістів із російськими полоненими. Тут також треба бути вкрай уважними, бо за діями та словами буде слідкувати ворог. І те, що напише журналіст та продемонструє може бути використано не на його користь. Аби не порушувати етичні правила необхідно отримати дозвіл на зйомку або запис звуку від полоненого. Спікер чітко мустить проговорити, що дає згоду та є в адекватному стані. Таким чином не буде порушена Женевська конвенція щодо приниження гідності людини. У статті 3 зазначено: «У випадку збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру та виникає на території однієї з Високих Договірних Сторін, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

«З особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поведуться за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища чи будь-якими іншими аналогічними критеріями» [20].

Із цією метою заборонено зараз і надалі вчиняти стосовно зазначених вище осіб такі дії:

- a) насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури;
- b) захоплення заручників;
- c) наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження;
- d) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії визнані цивілізованими народами як необхідні [20].

Порушуючи Женевську конвенцію відповідальність за такі дії несе не лише журналіст, але й держава. Ця інформація може бути використана ворогом як і для пропаганди, так і як доказ щодо воєнного злочину у суді.

Під час створення матеріалів на тему воєнних дій в країні журналісти спілкуються і з мирними жителями. Їхні слова та свідчення – це важливі дані, які є доказом щодо воєнного злочину країни-агресора. На будь-якій події знайдуться свідки, які не проти поділитися своїми емоціями та історією. Журналісту необхідно бути уважним зі своїм реципієнтом. Бо як і воєнні через отриманий стрес вони можуть перебільшувати. Тож необхідно поспілкуватися не з однією особою, яка розкаже вам, що відбулося. І звісно, усі ці слова повинні бути перевірені вами на правдивість.

Бувають випадки, коли свідків події мало і вони не хочуть бути героєм сюжету. Тут журналістові необхідно стати психологом. По-перше, не давити на людину з «гострими» питаннями. По-друге, необхідно поспівчувати співрозмовникові, тоді він може вам розкритися. Розпочати діалог експерти рекомендують так: «По-перше, поставте кілька загальних питань, щоб зняти напругу, викликати симпатію до себе. Запитання можуть стосуватися здоров'я або сім'ї, взагалі, будь-чого важливого для співрозмовника, і це стане містком до порозуміння. Під час інтерв'ю з тими, хто пережив важкі часи, важливо ставити відкриті запитання. Не треба навмисно підводити

співрозмовника до певної реакції. Наприклад, прохання «Розкажіть, як ви добивалися?» чи запитання «Що з вами трапилося до від'їзду?» з великою часткою вірогідності дадуть адекватні відповіді. На відміну від «Ви відчуваєте, що влада про вас не піклується?» чи «Хто винен в тому, що з вами сталося?». Люди охоче діляться своїми міркуваннями щодо того, хто, на їхню думку, винен в ситуації, яка склалася. Але до таких заяв треба завжди ставитися з обережністю» [6].

Отже, під час спілкування чи то з військовим, чи то з мирним жителем треба бути фахівцем своєї справи. Не забувати перевіряти отриману інформацію, вміти правильно ставити запитання, аби не нашкодити реципієнту, а також пам'ятати про обмеження надання певної інформації під час дії воєнного стану.

РОЗДІЛ 2

ТЕЛЕРЕПОРТАЖІ ПРО ПОДІЇ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ: РЕЗОНАНСНІ ПОДІЇ

У першій частині було розглянуто як змінилися особливості висвітлення новин під час повномасштабного військового вторгнення росією на територію України та вимоги побудови журналістських матеріалів, що стосуються війни. У другій частині ґрунтуючись на теоретичний аспект з'ясуємо, чи дотримується сучасне телебачення вимог, щодо структуризації та подання новин під час війни. Під час практичної частини буде досліджено матеріали двох українських медіа: програма «ТСН» телеканалу «1+1» та програма «ФАКТИ» на телеканалі «ICTV». Період матеріалів: з 24 лютого 2022 року до 8 липня 2022 року.

Кількість телевізійних репортажів на військову тематику – 6. Матеріали були обрані за такими критеріями: суспільно значимі події та резонансність. Крім цього важливо було обрати ті журналістські твори, на прикладі яких можна продемонструвати структурування та демонстрації в матеріалах воєнних злочинів російської федерації, пояснюючи це теоретичним аспектом.

Розглянемо репортаж «Російське вторгнення», що був представлений у новинах «ТСН» телеканалом «1+1» [Додаток А]. Матеріал був опублікований 24 лютого 2022 року, в перший день повномасштабного вторгнення російських військ на територію України. Хронометраж – 05:56. Тоді ж новинна структура та їхня подача базувалася на власному досвіді журналіста та на журналістському кодексі. Ми ж простежимо як медійник під час першого дня війни зміг правильно висвітлити та продемонструвати інформацію.

За структурою написання цей телевізійний репортаж відноситься до подієвого. Головне завдання такого виду репортажу – зосередження на

певній події, що має вагоме значення. Тема війни та перші години з її початком є пріоритетом для споживача інформації. Також у подієвому репортажі мусить бути так званий «ефект присутності». Журналіст у своєму матеріалі надає відео з місць «прильотів» ракет, наявний інтершум, є також коментарі людей. Це надає враження глядачу, що він в епіцентрі подій.

У самому матеріалі йде мова про події на лініях зіткнення з ворогом станом на 10:36 ранку. Тобто вся інформація з різних регіонів України була зібрана в єдине на проструктуризована. Репортаж розпочинається зі студійної підводки, де ведуча передає слово журналістці, яка із глядачем говорить у прямому ефірі. Знаходиться вона не на місці події. Розпочинає пряму мову з офіційної інформації щодо першої відомої загиблої особи через обстріл російськими військами. У тексті журналістка каже де сталася подія, хто загинув та наголошує, що інформація надана поліцією.

Під час прямої мови показують кадри, де трохи видно кінцівки загиблої особи та місце де сталася подія.

Рис. 2.1. «Російське вторгнення».

Відео було скоріше всього відзнято перехожими на смартфон. Це лише припущення, так як не вказаний автор відеоролику, або мережа, де його отримала медійниця. Хоча кожен журналіст мусить публікувати джерело,

проте під час воєнного стану така дія може бути небезпечна. Ворог штурмує інформаційний простір держави та може викрити ту людину, котра відзняла цей фрагмент.

Те, що зображено на відео ніяк не демонструє саме місце «прильоту». Це є правильним, бо наявність локації, за думкою Генерального штабу ЗСУ, дозволять противнику корегувати вогонь. Тож, журналістка у своїй промові не назвала точну адресу та не надала «картинкою» зрозуміти ворогу, де саме прилетіла ракета.

У наступному закадровому тексті журналіст розповідає про обстріл Івано-Франківського, Миколаївського та Луцького аеропортів. На відео демонструють село за яким багато густого диму. Журналістка наголошує: «Зараз намагаються саме цілити по аеропортах та по інфраструктурних місцях» [Додаток А]. Таку інформацію можна надати глядачу, бо вона взята з офіційних джерел. Це значить, що спецслужби України самостійно її перевірили на фейк та опублікували. Таку інформацію можна використовувати для телевізійного репортажу. Її підтверджує начальник Миколаївського аероклубу.

Рис. 2.2. «Російське вторгнення».

Також у репортажі журналістка зупиняється на питанні емоційного стану людей спричиненим початком війни. Медійниця наголошує, аби люди трималися у спокої, шукали безпечне місце, де можна сховатися. І повторно зупиняється про удари по інфраструктурі. Правдивість своїх слів підкріплює коментарями радника голови МВС, директором департаменту реагування на надзвичайні новини та військовим експертом.

Наступна локація – Чугуїв, місто потрапило під російські обстріли. Журналістка розповідає, що там знаходиться військова частина та аеродром. Після цього медійниця говорить про Васильків Київській області. Зазначає: «Також в нас є інформація, що на Василькові знайшли... Ми маємо фотографії залишків – ймовірно ракета або ж це були безпілотною, який впав» [Додаток А]. Тут немає чіткої інформації звідки журналістка взяла ці дані та світлини «прильоту». Незрозуміло чи була ця інформація надана відповідними службами та підтверджена. На фото, що демонструють помітно число або код, який був чи на ракеті, чи на безпілотною. За допомогою цих даних ворог може дізнатися куди саме цілився. Ця інформація не повинна бути опублікована.

Рис. 2.3. «Російське вторгнення».

На наступних кадрах глядач може спостерігати рух російської техніки з окупованого Криму. Відео та інформація надана від Прикордонної служби України. Тож це може бути в ефірі. Далі спираючись на офіційну інформацію журналістка говорить про ще кілька ударів по містах України. У репортажі йде мова й про російську військову техніку, яка заїхала на територію України «прикриваючись» ОБСЄ.

Рис. 2.4. «Російське вторгнення».

Ця інформація не підтверджена ні словами, ні відео. Заборона щодо публікація місцезнаходження техніки поширюється лише щодо української сторони.

Наприкінці сюжету авторка говорить про Калинівку, що у Вінницькій області. Поблизу міста знаходяться воєнні склади. Але цікаво те, що коли журналістка просить продемонструвати відео у своїх колег, там з'являється «картинка», яка вже використовувалась на фрагменті про Луцьк. Сама ж Калинівка знаходиться у Вінницькій області. І журналістка говорить: «Поки що нам не підтвердили, яка саме палає ділянка» [Додаток А]. Тож можна зробити висновок, що ця інформація взята з неофіційних джерел.

Генеральним штабом ЗСУ забороняється викладати інформацію щодо військових об'єктів, якщо вони самостійно її не оприлюднили.

Подібний телевізійний матеріал щодо перших годин війни зробили і журналісти новинної програми «Факти», що на телеканалі «ICTV». Він має назву «З чого почалось воєнне вторгнення на територію України». Опублікований матеріал у спецвипуску о 17:00 24 лютого 2022. Хронометраж – 04:36.

За структурою написання цей телевізійний репортаж відносимо до подієвого. Увага зосереджена на певній події, яка має суспільне-вагоме значення для споживача інформації. Є і так званий «ефект присутності». В матеріалі наявні: відео з місця «прильотів», інтершум ракет та коментарі свідків, які бачили та чути попадання ворожої зброї. Це створює ефект присутності для глядача.

Телевізійний репортаж журналіст розпочинає з фрази: «Історія наче повторюється. Майже через 80 років путін повністю копіює кроки Гітлера. Він оголошує війну о 4 ранку і починає бомбардування коли люди ще сплять...» [Додаток А]. Далі журналіст у закадровому тексті говорить про місця перших «прильотів». А саме: аеродроми, військові частини та склади, і також наголошує про ракети, що були випущені по мирним жителям. Цю інформацію військові джерела та сам Президент України Володимир Зеленський публікували на офіційних сторінках. Тож цей матеріал журналіст може використовувати для власного репортажу.

Продовжує автор розмовою про Харків, який було обстріляно «смерчами».

Рис. 2.5. «З чого почалось воєнне вторгнення на територію України».

Цей факт він підтверджує відео з ракетами на вулицях міста. На них не видно локації, де це відбулося. Ракета відзнята крупним кадром. Такі відео дозволені для публікацій.

Проте сам журналіст у власному тексті називає район міста, який був обстріляний. Тут не можна сказати, що ця інформація була надана з офіційних джерел. Бо ні в тексті, ні в синхроні, який йде далі, не названо і не продемонстровано ніяких представників влади, воєнних або спецрозділів ДСНС. Коментар надає мирний житель. До речі, з такими синхронами дослідники та діючі воєнні журналісти рекомендують бути обережними. Люди можуть «прикрасити» дійсність та домислити те, чого не було. Це звичайний психологічний стан під час війни. Тож, журналіст мусить впевнитись у словах коментатора.

Рис. 2.6. «З чого почалось воєнне вторгнення на територію України».

Зробити це можна опитавши інших свідків і проаналізувавши їхні відповіді на правдивість, як зазначають експерти. У матеріалі йде мова і про обстріл Києва та його передмістя. Автор називає місця, де саме впали ракети, демонструє картинку обстрілів.

На відео можна помітити поблизу вибухів й інфраструктуру. Виявити локацію, де був здійснений «прильот» можна і не називаючи точну адресу. Наприклад, на одному із кадрів чітко видно один із мостів Києва. Для ворога не складно буде виявити його на мапах або ж через інтернет. Ця інформація може послугувати корегуванню вогню. Про це постійно наголошує Генеральний штаб ЗСУ та самі військові. Стосується це не лише журналістів, але й звичайних мирних жителів. Під час війни вкрай важливо не викладати жодних відео та фото, не називати локації вибухів. ЗМІ, що отримали такий матеріал мають технічні можливості заблюрити інфраструктуру й таким чином не допомагати ворогу.

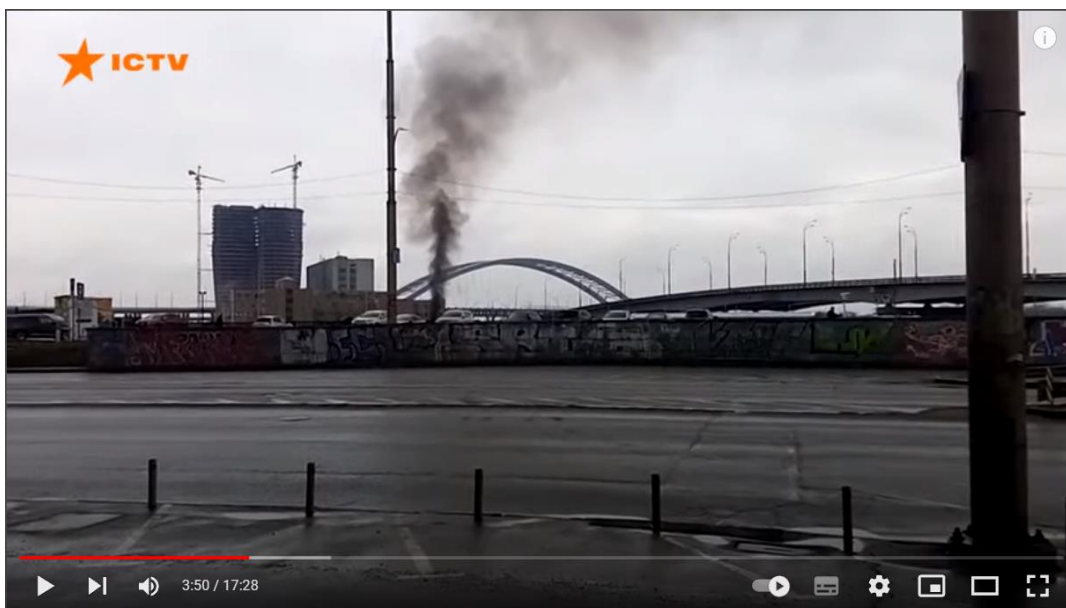

Рис. 2.7. «З чого почалось воєнне вторгнення на територію України».

У репортажі журналіст розповідає про збиття українського воєнного літака. Фото, що підкріплено взято у ДСНС України. До речі, якщо порівняти початок війни та те, що нині відбувається у інформпросторі, то зараз журналісти та служби реагування не публікують інформацію щодо втрат української армії. Такі дані теж йдуть на користь ворогу. На противагу цієї інформації, журналіст говорить і про збиття кількох ворожих гвинтокрилів та 1 літак. Це підтверджує генерал-лейтенант запасу ЗСУ у синхроні. Доповнює автор репортажу і те, звідки на Україну здійснюються обстріли, якими ракетами, танками та авіацією.

Ще мова йде про обстріляний військовий склад в Одесі. Тут також автор говорить назву села, де це сталося. Надає потім коментар представниці ДСНС, що підтверджує цей факт. Журналіст говорить й про вибухи на складі в Калинівці, що у Вінницькій області: «За попередніми даними, його підірвали за допомогою безпілотників...» [Додаток А]. Не зрозуміло від кого журналіст отримав ці дані. Він не називає джерела інформації. Проте далі використовується синхрон голови Калинівської міської територіальної громади, який підтверджує факт обстрілу.

У матеріалі наявні й дані щодо утримання в полоні двох російських солдатів. Автор не ідентифікує цих осіб, лише говорить, що було знайдено при обшуку ворогів. Тут дотримані чинники й Женевської конвенції.

Рис. 2.8. «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча».

На завершення матеріалу автор підсумовує кількість техніки, ворожих ракет та окупантів, які ліквідували українські солдати. Це нагадує «собаку з вухами». Суть полягає в тому, аби після отриманої негативної інформації, людина отримала трохи позитиву. Як бачимо, автор використовує цей прийом у репортажі.

Наступним телевізійним репортажем, який став об'єктом нашого дослідження «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча». Матеріал був опублікований 5 квітня 2022 року у новинній програмі «ТСН» телеканалу «1+1». Хронометраж – 06:02. Ті події, що відбулися в Бучі та в Ірпені облетіли весь світ. Вони створили резонанс в усіх світових медіа. Шпальти газет, заголовки в журналах, першість в телевізійних новинах – зайняла тема Бучі та Ірпеня. Тож проаналізуємо

роботу журналістів та сам матеріал на метод збору інформації та її структурування.

Розпочинається телевізійний репортаж із думки військового журналіста: «За 20 років роботи військовим журналістом на різних війнах, на тисячі кілометрів від України, я не бачив стільки болю, жорстокості та звірячої ненависті, скільки побачив за 1 день в передмісті Києва. Назва міст: Буча, Ірпінь, Мотижин, Бородянка, Гостомель відтепер назавжди стануть синонімами слів – геноцид та злочини проти людства...» [Додаток А].

В журналістському матеріалі не має місця власній думці. Проте, автор її завуальовано доносить через призму власного досвіду роботи військового журналіста. За 20 років такої роботи людина дійсно може стати експертом та почати розповідь у репортажі з цих слів. Автор обирає методику структури репортажу: я бачу це, і ви побачте це моїми очима. Він описує кожную дрібничку воєнного злочину, що здійснила та залишила після себе російська федерація. По дорозі до міста журналіст вже розпочинає зйомку репортажа. Демонструє те, що там відбувалося: понівечені автівки мирних жителів, вщент розбита дорога та навіть залишки людей. Останнє з етичних міркувань – «заблюрили».

Рис. 2.9. «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча».

Журналіст не боїться висловлювати власну думку. Наприклад, присутні і такі фрази: «російські танкісти так розважалися: давили машини разом з людьми». Не зрозуміло розважалися вони чи ні, але факт того, що бачить журналіст та демонструє глядачу – вражає. Так складається враження, що споживач інформації не лише там присутній, але й разом із журналістом знаходиться та все сам на власні очі бачить. Біля понівечених автівок лежать тіла загиблих людей. Також уточнює, що це були жінки. Все це автор демонструє у власному матеріалі.

Наступна локація – Мотижин. Туди журналісти разом із військовими приїхали, аби задокументувати воєнний злочин російської федерації. В одній із могил в лісі були знайдені залишки тіл родини сільської старости. Автор називає її прізвище та її членів родини, що поховані там з нею. Далі у репортажі з'являється стендап. На фоні тіл, що лежать у ямі, автор розповідає: «Ольгу розстріляли разом із чоловіком, сином і іншими людьми. Це абсолютне зло за яке відповідальне російська армія, російський уряд і російські пропагандисти...» [Додаток А].

Рис. 2.10. «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча».

Розповідь про людей, яких знайшли в цій ямі продовжується. У той момент, коли автор говорить хто там лежить, демонструє відео із тілами загиблих. Все заблюрено. Але поміж того все ж таки видно тіла з кров'ю. Журналіст називає росіян «варварами». Це не єдине слово, яким він описує цих осіб. Наприклад: нелюди, абсолютне зло та нацисти. Українська Комісія з журналістської етики рекомендує уникати таких виразів. Автор вирішує вживати у своєму матеріалі ці слова. Також журналіст у тексті говорить про ймовірні замінування тіл загиблих. Далі йде синхрон керівника відділу вибухотехнічної служби, який підтверджує цю інформацію.

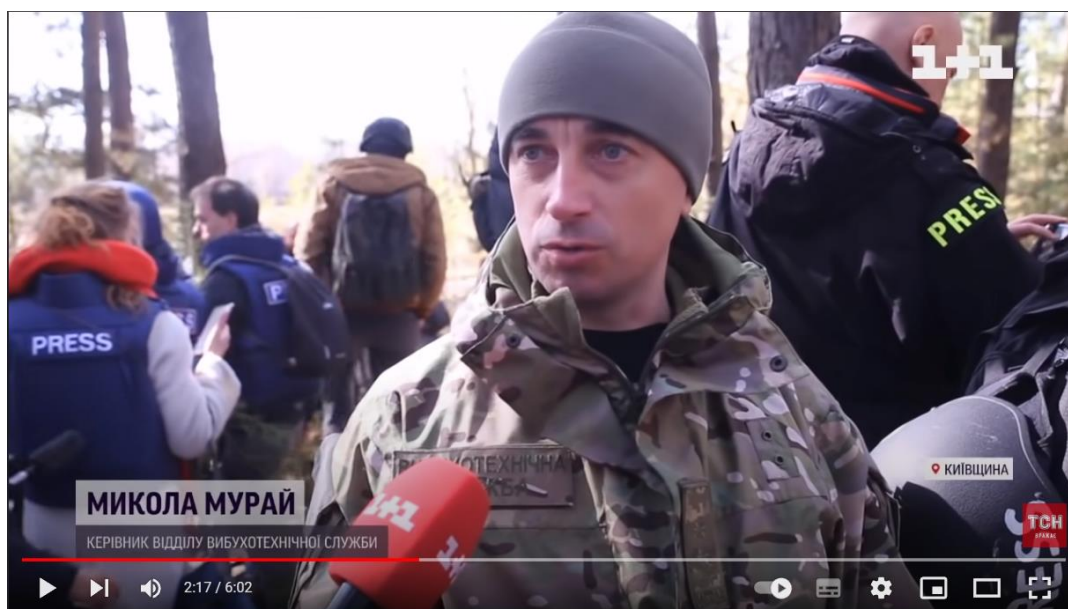

Рис. 2.11. «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча».

Журналіст порівнює ці злочинства з тим, що робили нацисти під час Другої Світової війни. А також, що окупанти ретельно готувалися до розстрілу мирних жителів. Спеціально викопали трактором яму, аби викинути там тіла. До речі, саме той трактор залишився поблизу спаленого будинку родини сільської старости. Закадровий текст супроводжується відео, де наявний трактор та той самий дім.

Щодо злочину російської армії – це не особиста думка журналіста, а слова слідчих. Про це він наголошує й у закадровому тексті. Далі йде лайф на якому ці слова підтверджує військовий.

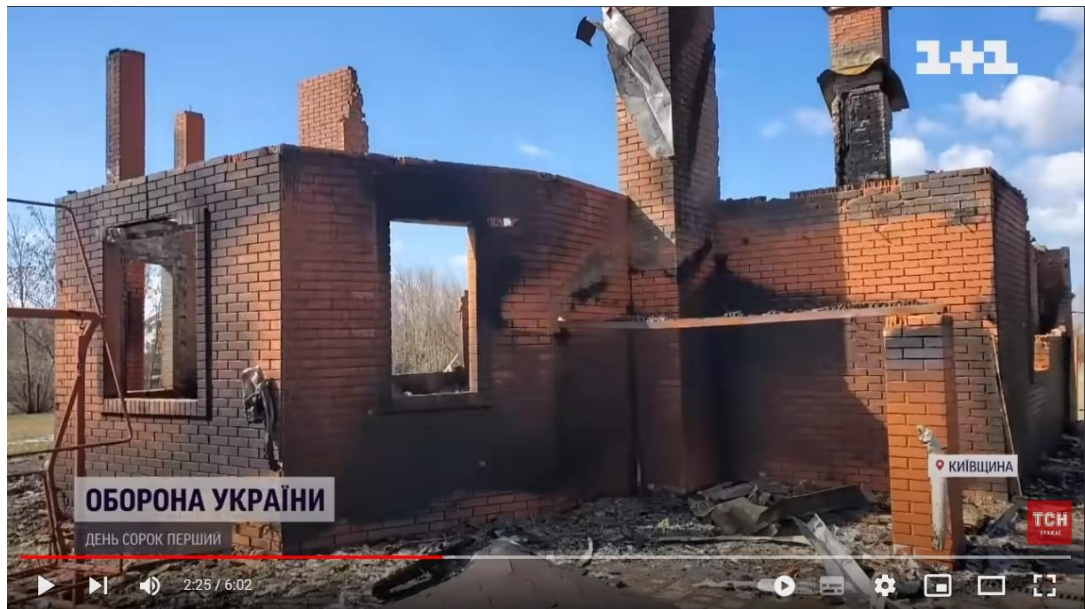

Рис. 2.12. «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча».

Наступна локація – яма в Бучі. Там вже колега журналіста повідомляє про вбиту цілу родину. У підводці до Бучі медійник зауважує: «Журналіст Денис Казанський знайшов тут вбиту посеред вулиці цілу родину». Є сумніви, що саме він знайшов ці тіла. Бо перші, хто був присутній в Бучі після кривавих події – не журналіст, а військові, які допустили медійника до місця злочину. Тож недоречно говорити, що ніби «він знайшов». Правильно буде сказати – побачив. На фоні тіл загиблих Денис Казанський записує відео-синхрон, де пояснює скільки тут людей. Говорить він російською мовою. Хоча Закон зобов’язує висвітлювати інформацію українською мовою. Далі доречно йде інформація щодо кількості загиблих людей в Бучі. Автор наголошує, що ці показники ще не остаточні. Далі йде стендап журналіста, який розповідає де жили окупанти та як вони грабували мирних жителів. Демонструє дорогу автівку, яку російська армія готувала для вивезення у росію. Також зупиняється на розповіді про катівню. Відео, що демонструє

автор, довелося заблюрити, бо в підвалі де була відеозйомка, є тіла загиблих людей. Підтверджує факт катування словами слідчих.

Згодом журналіст розповідає про важливі подробиці, які йому надав один із членів пошукової групи. Зазначив, що людей росіяни катували по списках, що в них були. В них були зазначені прізвища українських силовиків, які живуть у Бучі. Далі надає синхрон член пошукової групи, який розповідає більше подробиць. Демонструють військові й слідчі дії. Це здійснюють під об'єктиви камер світових ЗМІ. Так як робити заклики журналісти не мають право, вони можуть лише поставляти цю інформацію. Тож закликали в лайфі військові. Далі йдуть кадри зруйнованої Бучі. Під час таких зйомок лише військові можуть дати дозвіл на їхню зйомку.

Рис. 2.13. «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча».

Тож панорами, що там опубліковані не порушують норми. Далі простішою мовою для глядача журналіст переказує слова Президента України Володимира Зеленського, що цю трагедію можна було уникнути, якщо б Україна була членом НАТО. Також медійник застосовує підводку до синхрону головнокомандувача.

Наприкінці репортажу журналіст розповідає хто саме окупував Бучу. Називає й номери російських підрозділів. Це не є заборонаю, якщо інформацію донесли військовослужбовці. А також вона не стосується безпеки Збройних сил України, тож опублікувати її можна.

Про те, що відбувалося в Бучі розповіли глядачам й журналісти новинної програми «ФАКТИ», що на телеканалі «ICTV». Матеріал має назву «Кадирівці стріляли у спину людям, які тікали: деталі різанини у Бучі. Бучанська різня – подробиці». Матеріал був опублікований 5 квітня 2022 року. Хронометраж – 04:33.

За структурою цей репортаж – подієвий. В ньому наявні стендами, лайфи, синхрони, розповіді про життя людей під окупацією. Все це доповнюється відповідними відео. Тож у глядача створюється так званий «ефект присутності».

Розпочинається телевізійний репортаж зі стендапу журналіста. На фоні глядачі бачать те, що залишилося від Бучі. Про це наголошує й автор.

Рис. 2.14. «Кадирівці стріляли у спину людям, які тікали: деталі різанини у Бучі. Бучанська різня – подробиці».

«Ось так виглядають вулиці Бучі. Від будинків тут фактично лишилися тільки фундаменти. Протягом місяця тут тривали запеклі бої з окупантами. І

зараз всюди на вулиці спалена їхня техніка» [Додаток А]. У закадровому тексті журналіст розповідає, що відбувається на вулиці Вокзальній, що у Бучі. Зокрема, про роботу піротехніків та зв'язківців і робить підводку до розповіді про події мирного жителя, який пережив окупацію в Бучі. На кадрах демонструють те, що залишилося від його будинку. Це можна опублікувати, так як разом із журналістами були й військові, що контролювали їхню роботу. Так мирний житель став так званим «героєм» матеріалу. Автор зазначає, що він та його родину вигнали з будинку окупанти та почали розстрілювати. Доречним йде і лайф цього чоловіка.

Рис. 2.15. «Кадирівці стріляли у спину людям, які тікали: деталі різанини у Бучі. Бучанська різня – подробиці».

Він підтверджує ці факти журналістам та доповнює те, що він з родиною пережили. У таких репортажах необхідно здобувати коментар не однієї людини. Як вже було зазначено в теоретичній частині, люди можуть трошки «прикрасити» те, що відбувалося, або вимислити. Тож, аби отримати дійсність події краще опитати не одну людину. Але у матеріалі наявний лише один свідок та його історія. Автор надає синхрон цієї людини лайфом. Це є доречним, бо так журналіст не ідентифікує особу. Бо інакше це може бути небезпечним для людини. У наступному закадровому тексті продовжується

розповідь про те, що пережила ця людина. На фоні присутні відео з понівеченими автівками, будинками, військової техніки. Згодом – підводка до інших людей.

У лайфі вони показують та розповідають, що їм доводилося їсти, коли вони були під окупацією, а також про те, скільки загиблих тіл вони особисто бачили.

У наступному закадровому тексті про це говорить й журналіст. Повідомляє, що в іншому кварталі було знайдено ще декілька тіл, так звану «братську могилу». Під час цього демонструють відео з місця. На одному із кадрів не було «заблюрено» тіло одного із загиблих. Такі кадри необхідно прибирати та не використовувати.

Рис. 2.16. «Кадирівці стріляли у спину людям, які тікали: деталі різанини у Бучі. Бучанська різня – подробиці».

Далі йде коментар начальника поліції Київської області, що підтверджує слова журналіста. У наступному закадровому тексті журналіст говорить про масштаби руйнувань. У стендапі вже додає, що до сих пір йде розмінування і після цього лише зможуть порахувати збитки. Доповнює інформацію й співробітник ДСНС. Дані журналіст надає й про кількість загиблих, яких на той час встигли відвезти до моргів. Розповідає це і у синхроні міністр внутрішніх справ України.

Після цього у репортажі говорить журналіст про гуманітарну допомогу, що привезли для тих, хто проживав у Бучі весь період окупації. Додає і лайф, де люди роздають хліб. Далі у матеріалі з'являється ще один його «герой». Журналіст розповідає про дитину, яка жила весь цей час у Бучі з родиною.

Зйомки дітей дозволені лише з дозволу батьків. Це ми дізнатися не можемо. Питати дитину про війну може бути для неї шкідливо у психічному плані. Проте у синхроні хлопчик говорить про те, що вже чекає коли його дім відбудують і що допоможуть в цьому інші країни світу. На цьому позитивному синхроні журналіст закінчує телевізійний репортаж. Це є ефект «собака з вухами». Після негативу – позитивне.

Рис. 2.17. «Кадирівці стріляли у спину людям, які тікали: деталі різанини у Бучі. Бучанська різня – подробиці».

За час воєнного вторгнення російської армії на територію України загинуло чимало українських захисників. Часто журналісти приїжджають аби відзняти матеріал на тему прощання із військовим. Такі матеріали зазвичай роблять, аби вшанувати пам'ять, а також, аби увесь світ дізнався про подвиги героїв. Пропонуємо проаналізувати матеріали на цю тему та розібратися у правильній структуризації репортажу.

Репортаж «У Києві попрощалися з військовим Олексієм Чубашевим» вийшов у прямий ефір новинної програми «ТСН» на телеканалі «1+1». Хронометраж – 02:46.

За структурою телевізійний репортаж відноситься до подієвого. Він формується на певній події та є оперативним і актуальним. Головна роль журналіста, утворити для глядача так званний «ефект присутності». У матеріалі наявні синхрони та лайфи. Стендапи на таких подіях журналісти не записують.

До початку перегляду самого матеріалу, ведуча у студійній підводці коротко розповідає про що буде репортаж. Надає факти про загиблого героя Олексія Чубашева. Розпочинається матеріал з місця події – дім офіцерів. Туди прийшли близькі, друзі та побратими аби попрощатися із загиблим військовим. У закадровому тексті журналіст розповідає про життя героя. Аби телевізійний репортаж зацікавив глядача, демонструє під час цього і архівні фотографії та відео Олексія Чубашева.

Рис. 2.18. «У Києві попрощалися з військовим Олексієм Чубашевим».

До речі, журналіст вирішує брати коментарі для синхронів у друзів загиблого військового. Про це ми згадували і в теоретичній частині. Там дослідники та військові журналісти рекомендували під час таких зйомок

опитувати для синхронів про загиблого не його близьких, а колег, побратимів або знайомих. Так легше отримати необхідну інформацію, при цьому не нашкодивши психологічно людям, що втратили близьку людину. Так журналіст використовує 2 синхрона друзів загиблого героя. Поверх синхронів автор додає відео, де був присутній військовий. Це дає більше змоги глядачу відчувати та побачити яким саме був захисник та запам'ятати його таким. Також у тексті медійник наголошує про те, що загиблий був ще й військовим журналістом. Він створив проект «Рекрут» для підтримки Збройних сил. Детальніше про цей втілений задум розповів у синхроні т.в.о. керівника Центральної телерадіостудії Міноборони України. Таким чином автор розкриває Олексія Чубашева не лише через призму загиблого військового героя, але й як людину, що допомагала своїм побратимам та народові.

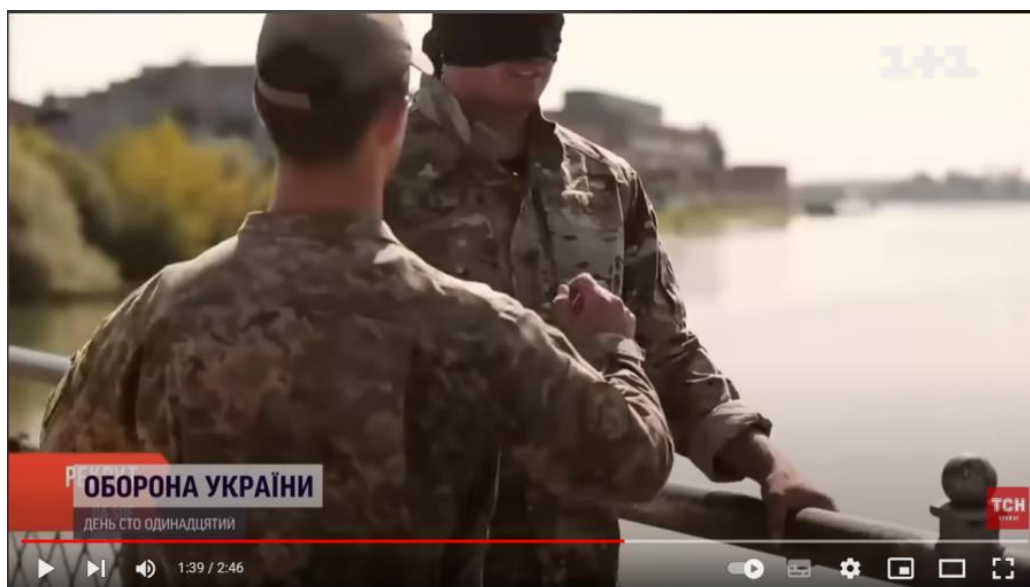

Рис. 2.19. «У Києві попрощалися з військовим Олексієм Чубашевим».

Також журналіст розповідає як захисник прийшов до лав Збройних сил України. Зокрема, наголошує про те, що той планував після закінчення контракту реалізувати себе в цивільному житті. Проте через початок повномасштабної війни – повернувся на фронт. Після цього наявний синхрон

мами загиблого військового. Але наданий він лайфом. Журналіст не ставив їй запитання, не наполягав на інтерв'ю.

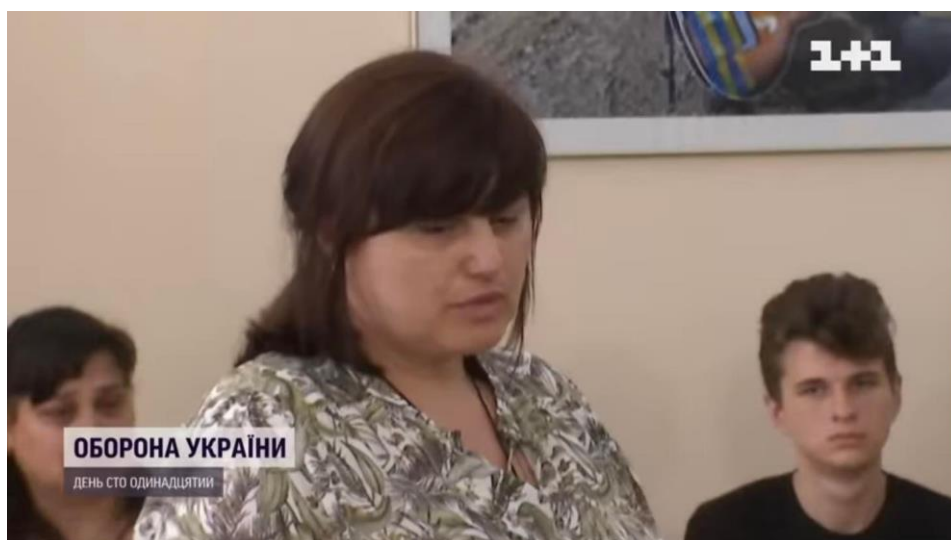

Рис. 2.20. Коментар матері загиблого.

Матір самостійно захотіла висловитися щодо її загиблого сина. Це записав на відео журналіст надав до матеріалу. Але постає питання чи не проти була жінка, аби її додали до репортажу.

Закінчує журналіст репортаж на інформації, де загинув військовослужбовець. До речі, з цим дослідники радять бути обережними. Так рекомендували не повідомляти точної інформації про місце, де це сталося. Бо ці подробиці можуть бути використані ворогом.

Розглянемо телевізійний репортаж щодо загибелі військового і опублікований у програмі «ФАКТИ», що на телеканалі «ICTV». Він має назву: «У Києві попрощалися з майором ЗСУ – Верхоглядом: чоловік героїчно загинув на Світлодарській дузі». Хронометраж – 03:55.

За структурою написання цей телевізійний репортаж є подієвим. Його головне завдання – зосередження на певній події. У подієвому репортажі мусить бути так званий «ефект присутності». Журналіст у своєму матеріалі надає відео з місць «прильотів» ракет, наявний інтершум, є також коментарі людей. Це надає враження глядачу, що він в епіцентрі подій.

Перед початком матеріалу у студії ведуча коротко розповідає про загиблого героя. Надає інформацію: де служив боєць, які нагороди він отримав, ким був по житті, хто в нього залишився та надає підводку вже до репортажу. Але цей текст був обірваним, не вистачає повноцінного плавного переходу до матеріалу.

Розпочинається репортаж з події: з героєм прощалися у Михайлівському соборі. Потім автор надає лайф, де священники співають молитву. Все це супроводжується і зміною відео. На кадрах зображені близькі, які оплакують загиблого та ті, хто прийшов попрощатися з героєм. Такий прийом із лайфом надає глядачу ефект присутності.

Вже у наступному закадровому журналіст розповідає про початок військового життя загиблого Андрія.

Рис. 2.21. «У Києві попрощалися з військовим Олексієм Чубашевим».

Доповнює текст відео із ним. Ці відео не з особистого архіву, а зі зйомок сюжету з передової. За допомогою цього глядач може побачити яким був захисник та почути, про що думав та бажав. Така структура репортажу щодо загибелі та прощання із військовим – доречна. По-перше, треба

продемонструвати захисника, як людину. По-друге, наголосити про його подвиги.

Журналіст також знайшов та додав відео, де військовослужбовець на передовій спробував себе у ролі репортера. Той тримаючи мікрофон каже: «Добрий день, студія. Зараз ми знаходимося в найгарячійшій точці України – Авдіївській промзоні. Репортаж веде командир 3-ї роти Верхогляд...» [Додаток А].

Рис. 2.22. «У Києві попрощалися з майором ЗСУ – Верхоглядом: чоловік ГЕРОЇЧНО загинув на Світлодарській дузі».

Розповідь про загиблого військового є повна. Тут є й коментарі Андрія, його лайфи та стендапи. Журналіст за допомогою цих відеоматеріалів та думки друзів загиблого в повному форматі розповідає про нього, як про людину. Після цього вже у іншому закадровому медійник надає вже інформацію про воєнні досягнення загиблого. Доповнює інформацію й побратим в синхроні. Також розповідає про отриманні нагороди: Орден Богдана Хмельницького 3 ступеня, держнагорода Народного героя України, а цього року – Орден Богдана Хмельницького 2 ступня.

Журналіст закінчує репортаж на інформації, де саме поховали героя України. Наприкінці матеріалу: фото та відео військового під музику. Це незвично для репортажу, проте таке використовувати можна.

ВИСНОВКИ

Журналістика – це один із головних шляхів отримання оперативної, достовірної та актуальної інформації. Щоденно інформаційний простір наповнюється різноманітними новинами. Але цікавими стають для споживача лише ті, що мають громадський інтерес. Між собою новина розрізняється за масштабом, типом, видом та емоційною реакцією. Але для споживача вона у будь-якому випадку стає «їжею для розмишлення». Саме на це й направлена робота ЗМІ. Отримати інформацію в 21 сторіччі можна через такі джерела: газета, радіо, телебачення та інтернет. Кожна ця інформаційна платформа має власні переваги.

До сьогодні продовжує бути актуальним для суспільства і телебачення. За допомогою нього інформація доходить до споживача і вербально, і невербально. Тобто споживач чує та бачить певну картину. Завдяки цьому в людини створюється так званий «ефект присутності». Це надає враження, нібито матеріал адресований особисто глядачеві. Такий ефект отримує споживач під час перегляду телевізійного репортажу. Цей різновид журналістського матеріалу відноситься до інформаційного жанру. Зокрема, на телебаченні його можна завжди побачити у випусках новин.

З початку повномасштабної війни ЗМІ зазнали змін у роботі. Це стосувалося як і редакційного статуту, так і нових правил щодо написання журналістських матеріалів. Так постало питання: «Як писати та про що можна говорити?». На той час нових посібників із критеріями щодо структуризації новин під час воєнного стану не було. Журналісти керувалися власним військовим журналістським досвідом, публікаціями Комісії з журналістської етики, Кодексом українського журналіста, наказами для ЗМІ, що надавав Генеральний штаб ЗСУ та новими законами. Наприклад, перші офіційні вказівки для представників ЗМІ про публікацію новин стосовно воєнних дій в державі надав головнокомандувач Збройних сил України Валерій Залужний. Там були алгоритми взаємодії з медіа для військових та

перелік інформації, яку не можна розголошувати. Вже з часом ця інформація поповнювалась та й медійники вчилися на досвіді закордонних та українських військових журналістів.

ЗМІ довелося забути і про рейтинги та звенути увагу на оперативне інформування суспільства, стати для них джерелом постачання інформації від вищих структур країни та бути провідним «наставником» роз'яснюючи правила поведінки під час воєнного стану. Головними меседжами були: нагадування про заборону публікації відео та фото з місця «прильоту», спростування фейків та залучення громадян задля допомоги українським військовим із виявленням ворога, розвиток медіаграмотності населення.

Крім цього журналісти взяли на себе й «обов'язки» бути інформаційними розвідниками. Здійснюючі власні журналістські розслідування вони допомагають армії зі знищенням ворога. До цього підключився й український народ. Вони створили так званий ланцюг: громадянин – журналіст – воєнний. Під час нього передається інформація щодо ворогів, збирають кошти на амуніцію для українських військових, а на початку війни, ще й поширювали разом інформацію про волонтерську допомогу для ЗСУ.

З кожним днем війни робота ЗМІ мала переформування. Наприклад, не всі ЗМІ змогли витримати такий тиск та деякі закінчили свою діяльність. Інші ж продовжили тримати інформаційний фронт, об'єднавшись у єдині новини та кожну годину інформували українців.

У другому розділі були проаналізовані телерепортажі з двох новинних програм: «ТСН» та «ФАКТИ» на дотримання правил щодо структуризації та подання новин під час війни. Було з'ясовано, що на початку воєнних дій 24 лютого 2022 року журналісти допускали помилки у власних матеріалах. Зазвичай проблема була в тому, що вони демонструючи кадри «прильотів» ракет, надавали відео чи фото загального плану, де можна виявити їхню локацію. Такі кадри є заборонені для висвітлення. Є окремі випадки коли їх можна публікувати. Це стосується місць загального користування.

Наприклад, лікарні, школи, дитячі садки, торговельні центри Генштаб ЗСУ дозволяє публікувати, але при цьому забороняє називати пряму адресу.

Проте у порівнянні з телевізійними репортажами, що були опубліковані вже через місяць, вже є зміни у структуризуванні матеріалу. Таких помилок журналісти вже не допускають. Інформація уся взята з офіційних джерел. Підтверджена вона не лише в тексті, але й у синхронах.

Отже, можемо стверджувати, що не зважаючи на те, що на початку воєнних дій журналісти були мало обізнані в написанні телевізійних репортажів на воєнну тематику, з часом відбулась переструктуризація роботи ЗМІ. Також медійники навчилися правильно надавати важливу інформацію під час воєнного стану. Була виконана так звана робота над помилками. Журналісти стали ще більше обізнаними в цій сфері та досвідченішими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. BBCNews. Вздовж кордону з Росією та Білоруссю відбуваються атаки на прикордонників. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60502930> (дата звернення: 24.11.2022).
2. Recommendation NO. R (97) 20 of the committee of ministers to member states. URL : <https://cutt.ly/U0xf8Yr> (дата звернення: 24.11.2022).
3. Бондар Ю. Документувати війну. URL : <https://cutt.ly/Z0xf6d8> (дата звернення: 24.11.2022).
4. Бугрим В. В. Мащенко І. Г. Телебачення прямого ефіру : навч. посіб. Київ : Либідь, 1991. 200 с.
5. Вайшенберг З. Новинна журналістика : навч. посіб. / За заг. ред. В. Ф. Іванова. Київ : АУП : Центр вільної преси, 2004. 262 с.
6. Вебстер М. Практичний посібник для журналістів «Україна. Висвітлення конфлікту». URL : <https://cutt.ly/N0xgoxI> (дата звернення: 24.11.2022).
7. Волощук О. М. Телестудія у школі. Практична тележурналістика й технології виробництва телепрограм : теоретично-практичний посібник. URL : <https://cutt.ly/00xgzie> (дата звернення: 24.11.2022).
8. Гах О. Контент під час війни : Як мимоволі не допомогти ворогу. URL : <https://cutt.ly/G0xgvbu> (дата звернення: 24.11.2022).
9. Генеральний штаб ЗСУ / General Staff of the Armed Forces of Ukraine. Facebook. URL : <https://cutt.ly/30xgWqA> (дата звернення: 24.11.2022).
10. Гетманець М. Ф., Михайлин І. Л. Сучасний словник літератури і журналістики. Харків : Прапор, 2009. 384 с.
11. Гичка Г. Як спілкуватися з військовими? Аби не зачепити, не зробити боляче? URL : <https://cutt.ly/U0xgTnU> (дата звернення: 24.11.2022).
12. Головецький В. М. Трансформація стендапу на українському телебаченні. *Теле- та радіожурналістика*. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 157-163.

13. Гоян В. В. Типові та жанрові особливості інформаційної телепрограми : посіб. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2001. 52 с.
14. Десятник Г.О., Полешко С.М. Професія: телевізійний ведучий : тексти лекцій та практичні вправи. Київ : Вид-во Інституту журналістики КНУ, 2016. 173 с.
15. Дмитровський З. Є. Коментар в інформаційній телепрограмі : особливості, методика підготовки. *Вісник Львівського університету*. 1997. Вип. 20. С. 34-38
16. Дмитровський З. Є. Особливості підготовки інформаційного телесюжету. *Телерадіожурналістика : історія, теорія, практика, погляд у майбутнє* : Зб. наук.-метод. пр. Львів, 1997. С. 92-97
17. Дмитровський З. Є. Політичне інформування на телеекрані. *Актуальні проблеми держ. управління*. 1999. Вип. 2. С. 190–195.
18. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика : навч. посіб. Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2006. 208 с.
19. Ендрю Бойд. Ефірна журналістика. Технології виробництва ефірних новин. Київ : Київська типографія, 2007. 432 с.
20. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими /Верховна рада України. URL : <https://cutt.ly/L0xgDFN> (дата звернення: 24.11.2022).
21. Закон України Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL : <https://cutt.ly/y0xgJWP> (дата звернення: 24.11.2022).
22. Закон України Про правовий режим воєнного стану. URL : <https://cutt.ly/v0xgXjQ> (дата звернення: 24.11.2022).
23. Здоровега В. Теорія та методика журналістської творчості. Львів : ПАІС, 2008. 276 с.
24. Зеленський В / Instagram. URL : <https://cutt.ly/E0xg9qW> (дата звернення: 24.11.2022).

25. Золотухін Д. «Що конкретно (і чому) не можна повідомляти і показувати в медіа під час війни». URL : <https://cutt.ly/D0xhwp4> (дата звернення: 24.11.2022).
26. Інформаційно-довідковий посібник для громадських організацій у регіоні ОБСЄ «Злочини на ґрунті регіоні ОБСЄ ненависті: попередження та реагування». URL : <https://cutt.ly/60xhuge> (дата звернення: 24.11.2022).
27. Карловський Д. Публікація Влада знала про підготовку російського вторгнення, тільки чекали 22 лютого – Данілов. URL : <https://cutt.ly/H0xhpRY> (дата звернення: 24.11.2022).
28. Карпенко В. О. Журналістика : Вступ до фаху. Київ : Університет «Україна», 2011. 195 с.
29. Кашпор О. Стендап – гра за правилами. URL : <https://cutt.ly/p0xhgmm> (дата звернення: 24.11.2022).
30. Квіт С. Масові комунікації. Київ : Києво-Могилянська академія, 2018. 352 с.
31. Кирилюк, Ф. М. Політологія : навчально-методичний комплекс. Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2005. 180 с.
32. Кремінь Т. Публікація «Мовний фронт : Тарас Кремінь про неологізми – мовне віддзеркалення війни». URL : <https://cutt.ly/L0xhWp6> (дата звернення: 24.11.2022).
33. Кримінальний кодекс України. Стаття 185. Крадіжка. URL : <https://cutt.ly/A0xhTw0> (дата звернення: 24.11.2022).
34. Куляс І. П. Ефективне виробництво теленовін: стандарти інформаційного мовлення; професійна етика журналіста-інформаційника : практ. по сіб. [для журналістів]. Київ : Вид-во ХББ, 2006. 120 с.
35. Лаврик О. В. Основи журналістики : навчально-методичний посібник для студентів зі спеціальності "Журналістика". Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 73 с.

36. Лаврів М. Публікація «Інтерв'ю з військовими: журналістський досвід (не)журналісток. URL: <https://cutt.ly/D0xhOqv> (дата звернення: 24.11.2022).
37. ЛенТВ24/ YouTube. URL : <https://cutt.ly/40xhDGQ> (дата звернення: 24.11.2022).
38. Лісневська А., Коженівська Т. Мистецтво телевізійного репортажу: навч.-метод. посіб. для студ. з напряму підготовки «Кіно-, телемистецтво» та «Тележурналістика». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 190 с.
39. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 488 с.
40. Максим'як О. Види газетного репортажу:наукові погляди в сучасному журналістикознавстві. URL : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2387> (дата звернення: 20.04.2020).
41. Мащенко І. Г. Енциклопедія електронних мас-медіа: у 2 т. / І. Г. Мащенко Т.2 : Термінологічний словник основних понять і виразів. Запоріжжя : Дике поле, 2006. 511 с.
42. Михайленко В. М. Проблеми композиції журналістського твору. Київ : Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2012, 113 с.
43. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник. 5-те вид. перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 496 с.
44. Мітчел С. Виробництво новин : телебачення, радіо, Інтернет [пер. з англ. Н. Єгоровець]. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. 407 с.
45. Мітчел С. Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет / Пер. з англ. Н. Єгоровець. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 407 с.
46. Мой Д., Ордольфф М. Телевізійна журналістика : Практична журналістика, том 62 / За загал. ред. В. Ф. Іванова; Пер. з нім. В. Климченка. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 234 с.

47. Назаренко Г. Інформаційні жанри журналістики : навчальний посібник. Частина 1. Київ : НАУ, 2010. 32 с.
48. Наказ Головнокомандувача Збройних сил України. URL : <https://cutt.ly/r0xhXnW> (дата звернення: 24.11.2022).
49. Недопитанський М. І. Тележурналістика: досвід, проблеми, стратегії : навч. посіб. Київ : ДП Газетно-журальне вид-во М-ва культури і туризму України, 2009. 144 с.
50. Панчук Д. М. Фактчекінг. URL : <https://vue.gov.ua/Фактчекінг> (дата звернення: 24.11.2022).
51. Пашніна О. Відповідальність журналіста під час висвітлення військових конфліктів (на прикладі інформування про війну в Іраку телемережею CNN). *Теле- та радіожурналістика* : зб. наук. пр. Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2010. Вип.9. Ч. 1. С. 232-236.
52. Радіо свобода. Пентагон : російські солдати в Україні мерзнуть, а у військових кораблів проблеми з паливом. URL : <https://cutt.ly/g0xh1Mo> (дата звернення: 24.11.2022).
53. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо інформації, яку не можна розголошувати в медіа під час воєнного стану. URL : <https://cutt.ly/b0xh3iP> (дата звернення: 24.11.2022).
54. Рижанова, А. О. Засоби масової інформації / Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання / За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.
55. Різун В. В. Основи журналістики у відповідях та заувагах. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, 2004. 80 с.
56. Рогова Т. А. Інформаційне телебачення : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Журналістика». Запоріжжя : ЗНУ, 2022. 106 с.
57. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики: Аналітично-

довідковий збірник / За заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куц, М. Дворового, О. Погорелова. Київ : Комісія з журналістської етики, 2022 90 с.

58. Сербенська О. А. Основи телетворчості : Практикум. Львів : ПАІС, 2007. 112 с.

59. Сєдова І. «Що робити з мовою ненависті в інтернеті під час війни Росії з Україною?». URL : <https://cutt.ly/G0xh6rA> (дата звернення: 24.11.2022).

60. Симоніна Н. В. Класифікація сучасного телевізійного інтерв'ю. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. Випуск 27. С. 180-184.

61. Словник української мови в 11 томах URL : <https://cutt.ly/h0xjw5t> (дата звернення: 24.11.2022).

62. Снурнікова Ю. М. Інформаційне телебачення: навчально-методичний посібник для студентів зі спеціальності «Журналістика». Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 72 с.

63. Стівенс М. Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет / Пер. з англ. Н. Єгоровець. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 407 с.

64. Теле- та радіожурналістика : зб. наук. пр. [в 2 ч.] / [відп. ред. В. В. Лизанчук]. Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2010. Вип. 9. 383 с.

65. Телерадіожурналістика : історія, теорія, практика, погляд у майбутнє : зб. наук.–метод. пр. / відп. ред. В. В. Лизанчук. Львів : Ред.–вид. відділ Львів. ун–ту, 1997. 160 с.

66. Тернова А. І., Захарс Т.А. Телевиробництво: навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного РІВНЯ «бакалавр» напряму підготовки «Журналістика» ч. 1. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 78 с.

67. Тернова А. І., Захарс Т.А. Телевиробництво: навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного РІВНЯ «бакалавр» напряму підготовки «Журналістика» ч. 2. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 72 с.

68. Толочко Н. Про що варто знати під час війни і чого краще не знати. URL : <https://cutt.ly/40xjuNq> (дата звернення: 24.11.2022).
69. Фінклер Ю. Мас–медіа та влада: технологія взаємин. Львів : Аз– Арт, 2003. 212 с.
70. Халер М. Інтерв'ю : Навчальний посібник / за загал. ред. В. Ф. Іванова Київ : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2008. 404 с.
71. Халер М. Пошук і збір інформації : навч. посіб. / Міхаель Халер ; за заг. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль. Київ : АУП : Центр Вільної Преси, 2006. 308 с.
72. Холод О. М. Основи тележурналістики : курс лекцій [авт. та укл. Холод О.; автори: Дмитровський З., Шаповал Ю. Київ : КиМУ, 2012. 121 с.
73. Шаповал Ю. Г. Телевізійна публіцистика : методологія, методи, майстерність : монограф. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 233 с.
74. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика : [підручник]. Київ : Києво-Могилян. акад., 2007. 240 с.
75. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика : посібник. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 262 с.

ДОДАТОК А

Телевізійні репортажі під час воєнного стану

1. Репортаж «РОСІЙСЬКЕ ВТОРГНЕННЯ», що опублікований у «ТСН» на телеканалі 1+1. 24 лютого 2022 рік. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/tsn-zibrala-informaciyu-pro-podiyi-na-liniyah-zitknennya-v-usih-regionah-ukrayini.html>

2. Репортаж «З чого почалось воєнне вторгнення на територію України», що опублікований у «ФАКТИ», на телеканалі ICTV. 24 лютого 2022 рік. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DybIPC3ZIE8> (з 02:55 – 06:37)

3. Репортаж «Місця російських злочинів: який вигляд має звільнена від окупантів Буча», що опублікований у «ТСН» на телеканалі 1+1.

5 квітня 2022 рік. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Dhq4zeR5eMU>

4. Репортаж «Кадирівці стріляли у спину людям, які тікали: деталі різанини у Бучі. Бучанська різня – подробиці», що опублікований у «ФАКТИ», на телеканалі ICTV.

5 квітня 2022 рік. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ngf871tjOAw>

5. Репортаж «У Києві попрощалися з військовим Олексієм Чубашевим», що опублікований у «ТСН» на телеканалі 1+1.

14 червня 2022 рік. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nr2FeJPr-tg>

6. Репортаж «У Києві попрощалися з майором ЗСУ — Верхоглядом: чоловік ГЕРОЇЧНО загинув на Світлодарській дузі», що опублікований у «ФАКТИ», на телеканалі ICTV.

8 липня 2022 рік. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SIxZENuD1tU>

Декларація
академічної доброчесності
здобувача освітнього ступеня магістра
ЗНУ

Я, Прошина Олександра Олексіївна, студентка другого курсу магістратури, заочної форми навчання, спеціальність журналістика, адреса електронної пошти proshina2013@gmail.com.

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему

«Українська журналістика в умовах воєнного стану: особливості висвітлення новин» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата 09.12.2022 Підпис _____ студент Прошина Олександра Олексіївна

Дата 09.12.2022 Підпис _____ керівник Усманова Олена Вікторівна